

บรรณานุกรม

เอกสารต้นฉบับภาษาไทย

1. เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 ศธ.8/315 คำแนะนำแก่กรมพยาบาล (7 มีนาคม ร.ศ. 121).

____. เอกสาร ร.5 ศ. 1/86 จักรวรรดิการกระทรวงธรรมการ (13 - 14 กันยายน ร.ศ. 121).

____. เอกสาร ร.5 ศธ. 8/165 แบบแผนซึ่งก่อสร้างขึ้นและคำวิธิในชั้นใหม่สำหรับ กรมพยาบาล (11 มีนาคม 2477).

____. เอกสาร ร.5 น.5 7 ก/17 กาฬโรคเกิดขึ้นที่สระบุรีกับที่สเคชั่นรถไฟบ้านโป่ง และตำบลพระปฐมเจดีย์ ใ้จัดการตรวจแล้ว (23 มิถุนายน ร.ศ. 124. - 15 มกราคม ร.ศ. 125).

____. เอกสาร ร.5 ศ. 24/39 เลิกโรงพยาบาลในกระทรวงธรรมการ ยมา กระทรวงนครบาลและจัดการเปลี่ยนแปลงวิธิใหม่ (24 มีนาคม ร.ศ. 124 - 29 ธันวาคม ร.ศ. 127).

____. เอกสาร ร.5 ศธ. 8/180 เรื่องไปรอกเกล้าฯ ให้โรงพยาบาลใช้ชั้นกับ กระทรวงนครบาล (13 มกราคม 2448 - 14 พฤศจิกายน 2449).

____. เอกสาร ร.5 ม. 12.2/6 หนังสือกรมพระยาคำรงราชานุภาพ กรามบังคม ทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (29 มีนาคม ร.ศ. 127).

____. เอกสาร ร.6 ม.12.1/2 รายงานราชการกระทรวงมหาดไทย แผนกรม พยาบาล (5 กุมภาพันธ์ 2457).

- หอจกทหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 ศ.5/23 (ป - ย.) สร้างโรงเรียนแพทย์ไทย
กับมาตฐิรายชื่อนักเรียน (31 มกราคม - 17 พฤศจิกายน ร.ศ. 124).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/5 พระนาม และนามที่ใหเงินและสิ่งของแก่โรงพยาบาล
บัตฐิคนไขปลุกทรมิและการจ่ายเงินตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ร.ศ. 109 - 111.
- เอกสาร ร.5 ศ.24/44 โรงเรียนแพทย์เวสโมสร (15 ธันวาคม ร.ศ.
125).
- เอกสาร ร.5 น.44.2/13 ไรคระบาทหัวเมือง (30 มกราคม - 10
กุมภาพันธ์ ร.ศ. 125).
- เอกสาร ร.5 น.49.3/2 คอเรศฟอนเคนธ เรื่อง กรมศึกษาธิการส่ง
ประกาศกับยาแก้ไข้จับ ใหแจกรามฐรยังกรมนครบาล (17 กุมภาพันธ์ ร.ศ.
109 - ธันวาคม ร.ศ. 114).
- เอกสาร ร.5 น.5.1/123 นำคความเห็นแพทย์ต่าง ๆ คิจจการจะใหยุงน้อยลง
ขึ้นทลเกล็ดววย (5 กันยายน - 10 ตุลาคม ร.ศ. 125).
- เอกสาร ร.5 ศ. 59.1/3 ระเบียบการโรงเรียนราชแพทยาลัย (10 - 12
พฤศจิกายน 2452).
- เอกสาร ร.5 ศ. 24/2 เบ็คเสรีราชการในกรมพยาบาล (21 มีนาคม ร.ศ.
108 - 28 พฤศจิกายน ร.ศ. 111).
- เอกสาร ร.5 ศ. 24/2 เบ็คเสรีราชการในกรมพยาบาล (26 มีนาคม ร.ศ.
108 - 24 พฤศจิกายน ร.ศ. 111).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/5 พระนามและนามที่ใหเงินและสิ่งของแก่โรงพยาบาลและ
บัตฐิคนไขปลุกทรมิ จ่ายเงินตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ร.ศ. 109 - 111.
- เอกสาร ร.5 ศ.24/58 จำนวนเงินเก็คนและพนักงานในโรงพยาบาล (น.ท.).

พจนานุกรมไทย-อังกฤษ. เอกสาร ร.5 ศ.24/25 รายงานกรมพยานาต ร.ศ. 109.

- เอกสาร ร.5 ศ.59/14 คั้งโรงเรียนฝึกหัดพยานาต (15 สิงหาคม - 28 ตุลาคม 2449).
- เอกสาร ร.5 น.5. 1/110 เจ้าพระยาเทเวศรฯ ส่งข้อประกาศแนะนำแก่ราษฎรในกรุงเทพฯ ให้ทราบวิธีป้องกันอหิวาตกโรค รวม 8 ข้อ ความที่แพทย์สุชาภิบาลชี้แจง (12 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 124).
- เอกสาร ศ. 8/196 จำหน่ายหนังสือวิธีป้องกันโรคคาง ๆ (30 พฤษภาคม 2449 - 31 ตุลาคม 2450).
- เอกสาร ร.5 น.49. 3/4 ใค้คั้งกองท่าพันธุหนองสำหรับปลูกทรพิมขึ้นที่พระปฐมเจดีย์ (25 ตุลาคม - 26 ธันวาคม ร.ศ. 125).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/43 จำหน่ายพรรณมูโพ (26 - 27 พฤศจิกายน ร.ศ. 125).
- เอกสาร ร.5 ศ.80/20 สดขไลวิชาแพทย์ปลูกไชทรพิม (13 ตุลาคม 2449).
- เอกสาร ร.5 น.5. 7/17 กรมศุขาภิบาลตรวจและป้องกันโรค (23 ธันวาคม ร.ศ. 123 - 4 สิงหาคม ร.ศ. 124).
- เอกสาร ร.5 น.49.3 เรื่องห้ามเรือที่มาจากอ่องกง ชิวเดา ความที่ปิกประกาศไว้ (26 เมษายน - 2 มิถุนายน ร.ศ. 116).
- เอกสาร ร.5 น.44.2/7 มีไชกาฟโรคเกิดขึ้นที่มณฑลนครราชสีมา (3 พฤศจิกายน ร.ศ. 125 - 1 เมษายน ร.ศ. 126).
- เอกสาร ร.5 น.44.2/1 - 12 โรคระมาคหัวเมือง (3 พฤศจิกายน ร.ศ. 125 - 1 เมษายน ร.ศ. 126).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 น.44.2/8 เกิดไข้กาฬโรคที่เมืองสระบุรี
(7 พฤศจิกายน - 15 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 125).

_____ . กรมศิลปากร. เอกสาร ร.5 ศ.24/5 พระนามและนามที่ให้เงินและสิ่งของ
แก่โรงพยาบาล และบัญชีคนไข้ปลูกทรพิษ จ่ายเงินตามโรงพยาบาลต่าง ๆ
(ร.ศ. 109 - 111).

_____ . เอกสาร ร.5 น.2.11/14 รายงานการประชุมเทศาภิบาล ร.ศ. 125.

_____ . เอกสาร ร.5 ศ.ร. 8.1 ก/14 ขีวิวาทกโรคมณฑลนครสวรรค์ (19 - 20
เมษายน 2450).

_____ . เอกสาร ร.5 น.1. 2/12 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรปักษ์ (20
พฤษภาคม 2428).

_____ . เอกสาร ร.5 น.49.3/1 เอกสารโต้ตอบกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกรม
พยาบาล (มกราคม ร.ศ. 109 - 6 กรกฎาคม ร.ศ. 110).

_____ . เอกสาร ร.5 น.5. 12/1 จัดการรักษาความสะอาดในตำบลต่าง ๆ (29
พฤศจิกายน ร.ศ. 112 - 31 ธันวาคม ร.ศ. 117).

_____ . เอกสาร ร.5 น.5. 1/2 วิธีจัดการในกรมสุขาภิบาล (21 พฤษภาคม ร.ศ.
115 - 18 ธันวาคม ร.ศ. 116).

_____ . เอกสาร ร.5 น.5. 12/8 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงนครบาล
ออกประกาศจัดการสะอาดในจังหวัดพระนคร ร.ศ. 117.

_____ . เอกสาร ร.5 น.5. 11/8 สัญญาทำน้ำประปาและทำขยะ (27 เมษายน
ร.ศ. 118).

_____ . เอกสาร ร.5 น.5. 7/17 กรมสุขาภิบาลตรวจและป้องกันโรค (23 ธันวาคม
ร.ศ. 123 - 4 สิงหาคม ร.ศ. 124).

- หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 น.5. 7/14 กรมสุขาภิบาล ตรวจและป้องกัน
โรค (24 กรกฎาคม ร.ศ. 122 - 23 พฤศจิกายน ร.ศ. 122).
- เอกสาร น.49. 3/16 เรื่องหมอมแมรคคอกคแพทท์ตรวจการพยาบาลหัวเมือง ยื่น
ความเห็นเรื่องจัดการป้องกันโรคฯ (14 - 15 ธันวาคม ร.ศ. 125).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/6 โรงพยาบาลบางรัก (24 - 31 ตุลาคม ร.ศ. 110).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/29 โอสถศาลาของรัฐบาล ร.ศ. 121 (25 กรกฎาคม
ร.ศ. 121 - 1 ตุลาคม ร.ศ. 127).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/28 โรงพยาบาลสามเสน ร.ศ. 121 (12 กรกฎาคม
ร.ศ. 121).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/28 โรงพยาบาลสามเสน (1 กรกฎาคม ร.ศ. 121).
- เอกสาร ร.5 ศ.24/37 โรงพยาบาลจีน (5 - 15 กันยายน ร.ศ. 124).
- เอกสาร ร.7 น.7.1/1 โรงเวชพยาบาล (21 ตุลาคม 2455 - 27 มกราคม
2474).
- เอกสาร ศธ.59. 4/36 ส่งแพทย์ไปรับราชการเวชพยาบาล (8 - 14
มกราคม 2455).
- เอกสาร ร.5 ศ. 24/27 หนังสือหมอดันใจ กับ หมอสวรงค์ กรามมังคมูล
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (13 ตุลาคม ร.ศ. 122).
- เอกสาร ร.5 ก.13. 1/75 หนังสือพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าจิระประวดี
กรามมังคมูลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (7 พฤศจิกายน ร.ศ. 120).
- เอกสาร ร.6 น.9/5 ตั้งผู้อำนวยการสภาภาษาสยาม หรือโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (25 มีนาคม 2456 - 28 กรกฎาคม 2463).

หอจกหมายเทศแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 ศธ.8.2 ก/1 การจัดตั้งโรงพยาบาลภูเก็ต
23 ตุลาคม 2434 - 14 มีนาคม 2435).

• เอกสาร ร.5 ศธ.8.2 ก/13 นายพุก นายสร้อย แพทย์โรงพยาบาลเมืองภูเก็ต
ขอคนพยาบาลไข้คนหนึ่ง คนทำครัวคนหนึ่ง (22 พฤษภาคม - 6 มิถุนายน
2440).

• เอกสาร ร.5 ศธ.8. 5/1 - 12 สถานูนาโลมแกง (2436 - 2456).

• เอกสาร ร.5 ศธ.8. 5/1 ตั้งสถานูนาโลมแกง (19 พฤษภาคม - 29 กรกฎาคม
2436).

• เอกสาร ร.5 ศธ.8. 5/4 ในกรมพยาบาลจัดการโรงพยาบาลสถานูนาโลมแกง
(26 มีนาคม 2436 - 3 เมษายน 2437).

• เอกสาร ร.5 ศธ.8. 5/11 ซื้อเตียงนอนคนไข้จากสถานูนาโลมแกง นำมาใช้
ตามโรงพยาบาล (14 กุมภาพันธ์ 2445 - 16 ธันวาคม 2448).

• เอกสาร ร.5 ศธ. 8/42 ขาดลงมดพลนครราชสีมาขอยาค่าง ๆ และเครื่อง
แพทย์ (26 พฤศจิกายน - 17 ธันวาคม 2439).

• เอกสาร ร.5 ศ.24/1 - 32 โรงพยาบาล ร.ศ. 109 - ร.ศ. 111.

• เอกสาร ร.5 น.49.3/10 รายงานโอสถศาลาของรัฐบาล ปี ร.ศ. 121.

• เอกสาร ร.5 น.11/14 รายงานการประชุมเทศาภิบาล ปี ร.ศ. 124.

• เอกสาร ร.5 ศธ. 9.1/3 ระเบียบการโรงเรียนราชแพทยาลัย (16 - 20
พฤศจิกายน 2452).

• เอกสาร ร.5 ศธ. 8/199 ประชุมแพทย์ (24 กรกฎาคม 2449 - เมษายน
2450).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ร.5 ศ.24/22 เรื่องศิริราชพยาบาลและรายงาน
แพทย์ผู้ตรวจ (28 - 30 พฤศจิกายน ร.ศ. 116).

____. เอกสาร ร.5 ศ.24/24 เรื่องกรมพยาบาลและรายงานคนไข้ด้วยฝีหัวทกโรค
ร.ศ. 119 (8 พฤษภาคม - 25 สิงหาคม ร.ศ. 119).

____. เอกสาร ร.5 น.24/24 เรื่องกรมพยาบาลและรายงานคนไข้ด้วยฝีหัว
ทกโรค (9 ตุลาคม - 15 ธันวาคม 2457).

____. เอกสาร ร.5 ศ.59/34 รายงานการโรงเรียนแพทย์ผู้ตรวจ (10 - 18
พฤษภาคม 2454).

____. เอกสาร สบ.2 32/35 ระเบียบการภายในกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย น.ท.

____. เอกสาร ร.5 ศ.59/14 กิ่งโรงเรียนฝึกหัดการพยาบาล (15 สิงหาคม -
26 ตุลาคม 2449).

____. เอกสาร ร.5 ศ.60/1 เงินค่าเลี้ยงท้องหญิงมีครรภ์.

____. เอกสาร ศ. 59.1/12 ระเบียบการนักเรียนแพทย์ผู้ตรวจ ศก 2457
(9 ตุลาคม - 15 ธันวาคม 2457).

____. เอกสาร ศ. 59/34 รายงานการโรงเรียนแพทย์ผู้ตรวจ (10 - 18
พฤษภาคม ร.ศ. 130).

____. เอกสาร ศ. 59/14 กิ่งโรงเรียนฝึกหัดคนพยาบาล (15 สิงหาคม - 26
ตุลาคม 2499).

____. เอกสาร สบ. 2.36/2 นักประชุมกรรมการสภาการศึกษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
(14 กรกฎาคม - 19 กรกฎาคม 2405).

____. เอกสาร สบ. 2.36/1 แดงการสภาการศึกษา พุทธศักราช 2467.

หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศ. 7.3/1 เรื่องจะเชิญรอกกีเฟลเดอร์เฟอร์เคชั่น
มาช่วยเหลือทางสาธารณสุข และการแพทย์ (5 เมษายน 2464 - 8 สิงหาคม
2468).

____. เอกสาร ศ. 7.3/2 รอกกีเฟลเดอร์มุลนิธิ รับช่วยการแพทย์ (19 มกราคม -
3 มีนาคม 2474).

____. เอกสาร ศ. 7.2/2 โรงเรียนศฤงคารภักดีและนางพยาบาล (19 มกราคม 2468 -
18 พฤศจิกายน 2473).

2. ประกาศต่าง ๆ ของทางราชการ

"จะแก่น้ำกร่อยและยิวาตกโรค". ราชกิจจานุเบกษา (18 พฤษภาคม 2431), หน้า 72.

"บอกเปิดโรงพยาบาล". ราชกิจจานุเบกษา 5(18 เมษายน 2431), หน้า 42.

"ปิดโรงพยาบาลเทพศิรินทร์และเปิดโรงพยาบาลสามเสน". ราชกิจจานุเบกษา 19
(17 สิงหาคม 2445), หน้า 412.

โรงเรียนแพทย์ศฤงคารภักดีเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา 17 10 มีนาคม 2443 : 725.

เอกสารรับรอง

หนังสือ

การแพทย์, กรม กระทรวงสาธารณสุข. "ประวัติโรงเรียน". อนุสรณ์พยาบาล 2492
พระนคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พาณิชย์, 2492.

ชจร สุขพานิช. ออกญาวิไชเยนทร์. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. "ศิลาจารึกประสาท
พระนคร." ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4 พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี,
2513.

คณะผู้แทนบริหาร เพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ของสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย.

โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่
บริการอุปกรณ์โสภณกรรม ไทย - อเมริกัน, งานเลขที่ 1072/มกราคม 2509.

คุรุสภา, องค์การค้า, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 12 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

____. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.

____. ประชุมพงศาวดาร ภาค 4 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

____. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 31 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2508.

เคนเนธ อี แวลส์. ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย. พระนคร : สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย, 2501.

คำกรณวมังคมทูตของคอมมิวนิสต์จัดการโรงพยาบาล เกือบ 12 ปีชวค สัมฤทธิ์ศึก 1250.

เวชนิสิต ฉบับที่ระลึกงานฉลอง 50 ปี พ.ศ. 2432 - 2482 ไม่ระบุหน้า.

จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์ และเมืองเมกาเรีย

ครั้งแรก และเสด็จประพาสอินเดีย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าหญิงวิไลกัญญา ภาณุพันธุ์. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2509.

จอร์จ, เฮาส์. เฟลด์ส. หม่อมเฮาส์ในรัชกาลที่ 4 กองคริสเตียนศึกษา สภาคริสตจักรในประเทศไทย

แปลและเรียบเรียงจาก Samuel Reynolds House of Siam
พระนคร : โรงพิมพ์รวมมิตรไทย, 2504.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดเลขา

กับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ เล่ม 1
พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสถานยศเส, 2457.

____. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดเลขา เล่ม 1 พระนคร : โรงพิมพ์

คลังวิทยา, 2516.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขา พระราชทานคอมมิคที
จัดการโรงพยาบาลปี 1250 เวชนิศคณัมที่ระลึกงานฉลอง 50 ปี (2432 -
2482), ไม่ระบุหน้า.

_____ . พระราชพิธีสิบสองเดือน, พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

_____ . พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแก่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี
ขนาด พระบรมราชชนนี ในเวลาที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์เมื่อเสด็จ
พระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. 2440, พิมพ์ขึ้นพระราชทานเป็นที่ระลึกในงาน
พระบรมศพ ณ เกษมณเฑาะพาศม พ.ศ. 2463 พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2501, หน้า 112.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, เวชนิศคณัมที่ระลึกงาน
ฉลอง 50 ปี (2472 - 2482), ไม่ระบุหน้า.

_____ . อนุสรณ์ 60 ปี โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยของสมเด็จพระศรีพัชรินทรา
บรมราชินีนาถ, นพท. 2500 ไม่ระบุหน้า.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สุจิตร์วันครบรอบปีที่แห่งการสถาปนา, พระนคร : หน่วยผลิต
เอกสารมหาวิทยาลัย 2516 หน้า 7 อ้างใน ไพฑูริย์ สินลารัตน์ "พัฒนาการ
ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516
หน้า 33.

เจริญ ศรียากย์, "ประวัติวิทยาลัยพยาบาล โรงพยาบาลกลาง" วิทยาลัยพยาบาลเกื้อ
การุณย์ โรงพยาบาลกลาง วันที่ 6 พ.ศ. 2521. น.ป.ท. น.ป.ป.

เจริญ อินทเกษกร, "ตรา." สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 12(2516 -
2517), หน้า 7417.

ชัชวาลย์ โอสถานนท์. "การศึกษาวิชาพยาบาลมีความสำคัญต่อความก้าวหน้าของการแพทย์
อย่างไร." ประมวลรายงานการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 16 10 - 15
มิถุนายน 2526. พระนคร : ไทยพิทยา, 2507.

ชัยนาทเรนทร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ปาฐกถาเรื่อง "การสาธารณสุข
คืออะไร." หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาชัยนาทเรนทร พิมพ์เป็นที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระรูป
อนุสาวรีย์ ณ กระทรวงสาธารณสุข 27 พฤศจิกายน 2509. พระนคร : โรงพิมพ์
ไทยเชมม, 2509.

_____ . "พระนิพนธ์ความซาบซึ้งในน้ำพระหฤทัยของสมเด็จพระเจ้า ค่องการแพทย์"
เฉลิมพระเกียรติพลเอกสมเด็จพระยาชัยนาทเรนทร. พระนคร : โรงพิมพ์
ไทยเชมม, 2509. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระรูป
อนุสาวรีย์ ณ กระทรวงสาธารณสุข 27 พฤศจิกายน 2509).

เชอร์ว่าเลีย เคอ ฟอร์บิง. "จุดหมายเหตุฟอร์บิง." ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 80.
หน้า 173 - 174.

แฉล้ม พวงจันทร์. "ประวัติโรงเรียนพยาบาลฯ พุทธชินราช พิษณุโลก." อนุสรณ์ครบรอบ
25 ปี พุทธชินราชพยาบาล กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517.

ฉิ่ง กรงสี และ อังรี แมร์นาร์ก. บันทึกความทรงจำของบาทหลวงเคอะแมสเกี่ยวกับชีวิต
และมรดกกรรมของกองสภังค์ ฟอลคอน เอกซัลครมหาเสนาบดีแห่งพระนารายณ์
พระเจ้ากรุงสยาม พิมพ์จำหน่าย ณ กรุงโคโคเกียว โดยโรงพิมพ์ของบาทหลวง
คณะซาเลเซียน ค.ศ. 1947 สันต์ ท. โกมลบุตร ผู้แปล พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2508.

กาเนียด แมคกิลวารี, คร. เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุริยบรรณ,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จักรสุนิหวงศ์, 2525.

แถม ปี่ช บร็คเคย์. คำศัพท์กรรภรักษา. แปลข้อความออกจากคำศัพท์กรรภรักษาแห่งแพทย์
หมออเมริกา กรุงเทพฯ : เอ.บี.ซี. เอช. เอ็ม. มิชชั่น เพรส, 2385.

คำกราชานาภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ความทรงจำ. พระนคร :
แพร่พิทยา, 2514, หน้า 248.

_____ . นิทานโบราณคดี. พระนคร : บริษัทไทยหัตถ์การพิมพ์, 2494.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2505.

_____ . ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาค 8 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : โรงพิมพ์
คลังวิทยา, 2504.

คำกรแพทย์คุณ, พระยา. สภาภาษาที่โรงเรียนแพทย์ และพยาบาล. พระนคร :
โรงพิมพ์ศรีธรรมสาร, 2496.

คำราพระโอสอพระนารายณ์. พิมพ์ครั้งที่ 4 พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2484.

ถนอม บินคา และ พิณณ อรรถวิญญู. พระคุณเจ้าในรัศมีรัตนโกสินทร์สมัย จักรพรรดิโคยสภา
คริสต์จักรแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอกฉัตรพิมพ์, 2525.

ถวิลหวัง ทุกิยะโพธิ, คุณ. "ละครแก้วเขียว" โรงเรียนพยาบาลสภาภาษาไทย 60 ปี,
หน้า 37 น.ป.ท., น.ป.ป.

พิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

_____ . พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 เล่ม 2 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

เทียนชัย วีรกุล. "ประวัติของโรงเรียนพยาบาลคฤงครรภและอนามัย กรมตำรวจ"
พยาบาลคฤงครรภและอนามัย กรมตำรวจ รุ่นที่ 1 น.ป.ท. น.ป.ป.

- นิโคลาส แชร்வาส. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย
สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- บริบาล บุรีรักษ์, หลวง. ชุมนุมโบราณคดี. พระนคร : โรงพิมพ์นิยมวิทยา, 2503.
- บริหาร เทพธานี, พระ. ประวัติศาสตร์ไทย. เล่ม 1, พระนคร : โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา,
2511.
- เบญจา พลเสน. "การพัฒนาหลักสูตร....โรงเรียนของเรา" สมาคมศิษย์เก่าวชิร
พยาบาล กรุงเทพฯ : อักษรสยามการแพทย์, 2526.
- บาราศนารากร, พระ. "ประวัติการสาธารณสุขในประเทศไทย." บริรักษ์เวชการอนุสรณ์
พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเซรม, 2511.
- ปาเลกั้ว, สังขราช. เล่าเรื่องเมืองไทย. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร :
สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- ประเมิน จันทวิมล. "ประวัติการควบคุมโรคติดต่ออันตรายในประเทศไทย." อนุสรณ์
20 ปี กระทรวงสาธารณสุข พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเซรม, 2505.
- "ประวัติโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย กองทัพบก" พยาบาลกองทัพบกรุ่นที่ 1
พ.ศ. 2511 พระนคร : บุญส่งการพิมพ์, 2511.
- "ประวัติโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย กองการศึกษา กรมแพทย์ทหารเรือ" ประจักษ์
ชาว ระเบียบของ : ปกรณ์การพิมพ์, 2528.
- "ประวัติโรงเรียนพยาบาลฯ นครราชสีมา" อนุสรณ์พยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย กรมการ
แพทย์ รุ่นที่ 9 โรงพยาบาลนครราชสีมา. ม.ป.ท., 2510.
- "ประวัติโรงเรียนพยาบาล ทอ." พยาบาลทหารอากาศ รุ่น 8, 2509 ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ฉกา ศรียุกต์ศุทธ. "ความเป็นมาและวิวัฒนาการการศึกษาพยาบาล ของกระทรวง
สาธารณสุข" ฉลองครบรอบ 50 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. หน้า 111
พระนคร : ไทยพิทยา, 2520.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 5. พระนคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2525.

แพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ, โรงเรียน. ตำราเภสัชพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกไว้ในวัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) เมื่อ
พ.ศ. 2375 น.ป.ท. น.ป.ป.

ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. รายงาน 12 ปี แห่ง
การเริ่มต้นดำเนินงาน. เชียงใหม่ : พระสังฆการพิมพ์, น.ป.ป.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. "หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษา พ.ศ. 2519" พระนคร :
โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519.

มอริส คอลดิส. แซมเมียลไวท์ เจ้าท่าว่าการเมืองมะลิสครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
แปลโดย พระยาสารศาสตร์ศิริลักษณ์. พระนคร . โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
2480.

มาลัย หุวะนันท. ที่ระลึกวัยวุฒิวิบุณย์ ครบ 60 ปี ศาสตราจารย์มาลัย และคุณหญิงอมล
หุวะนันท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย, 2514, หน้า 1.

รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2504. (พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พลเอกเจ้าพระยาบดินทร เดชานุกิตติ (แยม ณ นคร).

รอง สยามานนท์. "คุณค่าของประวัติศาสตร์." อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุข ครบ 15 ปี
พ.ศ. 2485 - 2500. พระนคร : โรงพิมพ์อุษณ, 2500, หน้า 365 - 366.

ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอยแหยมลาย รักษโกสินทร์ศก
109 เล่ม 2 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507, หน้า 58.

ระยะทางเที่ยวขวากว่าสองเดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราช
นิพนธ์เมื่อรักษโกสินทร์ศก 115 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้า
เหมวดี พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2516, หน้า 51.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 102 ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2502. อ้างถึงใน
รายงาน 12 ปี แห่งการเริ่มต้นดำเนินงาน ภาควิชาพยาบาล คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ : พระสังฆการพิมพ์, น.ป.ป.

ราชวรานุกุล, พระยา. "ประเพณีเลี้ยงลูก." ลัทธิธรรมนิยมค่าง ๆ. พระนคร :
 โรงพิมพ์อักษรบริวาร, 2515.

ละม่อม ศรีจันทร์หาพันธ์. "การพยาบาลในประเทศไทย." ฉลองครบรอบ 50 ปี สมาคม
พยาบาล. กรุงเทพฯ : ไทยพิทยา, 2520.

ลาธุแวร์. จดหมายเหตูลาธุแวร์ เล่ม 1 พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2510.

ลิไท, พระญา. ไตรภูมิพระร่วง. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

วิจิตรวาทการ, หลวง. ประวัติศาสตร์สากล เล่ม 5 พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา,
 2514.

วิเชียร ทวีลาภ. "ประวัติและวิวัฒนาการของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยของ
 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี" ศิริราชพยาบาลอนุสรณ์ 72 ปี. พระนคร :
 โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, หน้า 57.

_____ . "พัฒนาการวิชาชีพการพยาบาล" เอกสารการสอนสุขวิชามโนมิตติและกระบวนการ
การพยาบาล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช.

วุฒิการบคิ, พระยา. เอกสาร ร.5 น.49.3/4 สั่งประกาศให้ราษฎรปลูกทรัพย์สิน 300
 ฉบับ เพื่อจะไต่จายให้อำเภอ กำหนด ป่าวร้องทั่วไป (12 - 14 กรกฎาคม
 ร.ศ. 111).

ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พระนคร :
 โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

ศิลากร, กรม. หอสมุดแห่งชาติ. จารึกสุโขทัย หลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง.
พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2520.

____. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 35 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2508.

ศรีวิไล สิงหนคร. "ประวัติโรงเรียนพยาบาล แมคคอร์มิค", 75th Anniversary
McCormick Hospital Chiangmai Thailand. เชียงใหม่ : ช้างเผือก
การพิมพ์, 2507, หน้า 58.

ศรีเสาวภาค, พระองค์เจ้า. "เรื่องแพทย์หมอ." ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ. พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2515.

สงวน อ้นคง. สิ่งแรกในเมืองไทย. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวทิธา, 2503.

สภาภาษาชากไทย. ข้อระเบียบคณะกรรมการเจ้าหน้าที่สภาภาษาชากไทย, พระนคร : โรงพิมพ์
บีเอ็มเสวี, 2486.

____. ตำนานสภาภาษาชากสยาม ตอนที่ 1 - 2 พระพุทธศักราช 2472 สมเด็จพระเจ้า
ภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ โปรดให้พิมพ์เนื่องในการพิธีเปิดศึกษามงกุฎ -
เพชรรัตน, พระนคร : โรงพิมพ์ศรีธรรมสาร, 2510.

สภาภาษาชากสยาม. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงเรียนนางพยาบาล สถานป่าสเคอร์
พระพุทธศักราช 2462 น.ป.ท. น.ป.ป.

สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. ประมวลการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 3 ณ
ศาลาสันติธรรม 1 - 5 กรกฎาคม 2511. พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น,
2511.

สาธารณสุข, กระทรวง. อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุข ครบรอบ 20 ปี พระนคร :
โรงพิมพ์ไทยเชม, 2505.

สีขาว (นามแฝง) "ครั้งหนึ่งยังจำได้" พยาบาลตำรวจ รุ่น 8 กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์, 2524.

สุพรรณิ กาญจนนิติ. "บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทย." ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา. พระนคร : แพร่พิทยา, 2519.

สุนทรภู่. นิราศพระปฐม. พระนคร : โรงพิมพ์ศิริพร, 2504.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ. "แผนพัฒนาสาธารณสุข" แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 4 พ.ศ. 2504 - 2525 พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

สำราญ วัศพันธ์. "การแพทย์ในสมัยอยุธยา." ใน รวมปรากฏการณ์งานอนุสรณ์อยุธยาครบรอบ 200 ปี เล่ม 1 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510.

เสถียรโกเศศ (นามแฝง). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : เกิด - ตาย. พระนคร : สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505.

_____. "ประเพณีเนื่องในการเกิด." ประเพณีเก่าของไทย. พระนคร : โรงพิมพ์ศิลาพิมพ์, 2500.

หอสมุดวชิรญาณ. เอกสารรัชกาลที่ 5 หมู่เวชศาสตร์ ฉบับเลขคี่ที่ 8 1/2 คัมภีร์ชาควิภังค์.

"60 ปี ของการพยาบาลแมคคอร์มิค." แมคคอร์มิค 95 ปี แห่งการบริการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไต้ 2526 ไม่ระบุหน้า.

อมทิพย์ แสงสว่าง. "ประกาศเทศบาลนครกรุงเทพ คุณสมบัติ พื้นความรู้ และหลักสูตรการศึกษาวิชาพยาบาลนครรวมและอนามัย วชิรพยาบาล เทศบาลนครกรุงเทพ" อนุสรณ์วชิรพยาบาล วันที่ 1 พ.ศ. 2501. หน้า 303, น.ป.ท., น.ป.ป.

แอมบ็อค โสว์ มอฟแท็ท. แผ่นดินพระจอมเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520.

บทความ

"การจัดแจงในกรุงเทพเพื่อแก้ไขโรคสงราม". บางกอกกรีกอร์เคอร์ 2(11 สิงหาคม 2409),
หน้า 12.

คำกรรณภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "เรื่องเสียดขาด". วารสาร
ศิลากร 2 : 2(สิงหาคม 2491), หน้า 82.

นพรัตน์ ฉลาพิณณ์. "การมีส่วนร่วมของพยาบาลคือ Primary Health Care."
วารสารพยาบาล 27(ตุลาคม 2521), หน้า 635 - 636.

ประพิศ ใจแพทย์. "แนะนำวิทยาลัยสาป่าง." สาป่างวารสาร 2(กันยายน - ธันวาคม
2524), หน้า 221 - 224.

สุก แสงวิเชียร. "การแพทย์แผนปัจจุบันสมัยกรุงศรีอยุธยา." ศิลากร 15(กันยายน
2514), หน้า 67.

สำราญ วงศ์พาทย์. "ภาพการแพทย์สมัยโบราณ." สารศิริราช 16(กันยายน 2507),
หน้า 570.

_____ . "ข้อสังเกตการแพทย์สมัยสุโขทัย." ศิลากร 4(มกราคม 2504), หน้า 43.

ฉีปสร ทัพนันท์. "ICN Care of Nurses." วารสารพยาบาล 23(มกราคม
2519), หน้า 1 - 2.

เอกสารอื่น ๆ

กองงานวิทยาลัยพยาบาล, สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข. "พัฒนาการของหลักสูตร."
(อัครสำเนา)

บุญชู จันทร์เบกษา, พลอากาศเอก. "ระเบียบกองทัพอากาศว่าด้วยนักเรียนจำอากาศ
พยาบาลหญิง" หลักสูตรวิชาการพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย, 2504. (อัครสำเนา)

คณะกรรมการโครงการแก้ปัญหาขาดแคลนพยาบาล สภาการศึกษาแห่งชาติ. "รายงานการ
วิจัย เรื่อง ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล" (อัครสำเนา)

คณะทำการศึกษาจำนวนแพทย์ - พยาบาล ไปต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข "ข้อมูล
เบื้องต้นเกี่ยวกับแพทย์ - พยาบาล ไปต่างประเทศ พ.ศ. 2513 - 2514."
กองการพยาบาล กองสถิติพยากรณ์ชีพ กระทรวงสาธารณสุข. (อัครสำเนา)

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. "หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต" (อัครสำเนา)

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. "คู่มือนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี" (อัครสำเนา)

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. "ประวัติคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์" (อัครสำเนา)

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. "ระเบียบมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี พ.ศ. 2524 หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต"
(อัครสำเนา)

งานวิทยาลัยพยาบาล, กอง. กระทรวงสาธารณสุข. "รายละเอียดของหลักสูตร"
2520, (อัครสำเนา)

ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ รามารับที "การดำเนินงานหลักสูตรการศึกษาพยาบาลบัณฑิต"
(อัครสำเนา)

โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ, ประวัติโรงเรียนเจ้าอากาศพยาบาล กองทัพอากาศ และ
หลักสูตรวิชาการพยาบาลดุษฎีบัณฑิตและอนามัย แห่งกองทัพอากาศ. (อัครสำเนา)

โรงเรียนพยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ หลักสูตรวิชาพยาบาลของสภาการชาก พ.ศ.
2482. (อัครสำเนา)

วิจารณ์ ไชยพันธ์. "ประวัติวิทยาลัยพยาบาลสระบุรี." (อัครสำเนา)

"ประวัติความเป็นมาของคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอริมิค วิทยาลัยพหัพ." (อัครสำเนา)

วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ, กระทรวงสาธารณสุข. "ใบรายงานผลการศึกษานักศึกษา
พยาบาล หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน" (อัครสำเนา)

____. "หลักสูตรพยาบาลศาสตร์และดุษฎีบัณฑิต (เสริม 19 หน่วยกิต)." (อัครสำเนา)

____. "คู่มือนิสิตฝึกสอน" (อัครสำเนา)

วิทยาลัยพยาบาล วชิรพยาบาล. "การปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาวิชาพยาบาลดุษฎีบัณฑิต
และอนามัย ขึ้นประกาศนียบัตร พ.ศ. 2514." (อัครสำเนา)

วิทยาลัยพยาบาลสวรรคโลกประชารักษ์. "ความเป็นมาของการจัดตั้งสถาบัน" (อัครสำเนา)

วิทยาลัยพยาบาล สภาการชากไทย. "ประวัติวิทยาลัยพยาบาล สภาการชากไทย" (อัครสำเนา)

อัปสร ทิพนันท์. "ประวัติวิถึอุปสงค์และการบริหารงานของโรงพยาบาลมิชชัน"
(อัครสำเนา)

ใบรายงานผลการศึกษานักเรียนพยาบาลแมคคอริมิค รุ่นแรก พ.ศ. 2466.

โรงเรียนพยาบาล โรงพยาบาลมิชชัน. ใบรายงานผลการศึกษานักเรียนพยาบาลรุ่นแรก
พ.ศ. 2493 และของนักเรียนพยาบาลรุ่น พ.ศ. 2501.

สมุดทะเบียนประวัติการศึกษาของนักเรียนพยาบาล รุ่นที่ 13 พ.ศ. 2501, โรงเรียน
พยาบาล โรงพยาบาลหญิง.

โรงเรียนพยาบาลสภากาชาดไทย. สมุททะเบียนนักเรียนเล่ม 1 และ 2 พ.ศ. 2457 - 2484.

วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ, กระทรวงสาธารณสุข. Post Graduate School Final Record พ.ศ. 2498 - 2525.

วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย. สมุททะเบียนสรุปผลการศึกษา และเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

"หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยวชิรพยาบาล เทศบาลนครกรุงเทพ"
อนสรณ์วชิรพยาบาล หน้าที่ 1 พ.ศ. 2501.

วิทยานิพนธ์

ยุวดี ฅปนียากร. "วิวัฒนาการทางการแพทย์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

สุพรรณิ กาญจนศิริ. "บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2507.

อรุณ นุรักษ์เซ. "พัฒนาการของการบริหารการพยาบาลในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์

- กรรณิการ์ สุวรรณโคก, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ รามาธิบดี.
สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2528.
- จุฑามาศ พุทธิพิทักษ์, ผู้ช่วยหัวหน้าพยาบาลฝ่ายวิชาการ โรงพยาบาลวชิระ. สัมภาษณ์,
13 มีนาคม 2529.
- จำเนียร สิงกุล, หัวหน้ากึ่งสุตีกกรรม 5 ข โรงพยาบาลราชวิถี. สัมภาษณ์ ณ กึ่งสุตีกกรรม
โรงพยาบาลราชวิถี, 11 มีนาคม และ 9 เมษายน 2529.
- ฉายเจิก อภิชาคนุสร, ผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ. สัมภาษณ์ ณ วิทยาลัย
พยาบาลกรุงเทพ, 8 มีนาคม 2529.
- ทองม้วน สุขจรีส, พยาบาลรุ่นที่ 3 ของโรงเรียนพยาบาลแมคคอร์มิค. สัมภาษณ์ ณ
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 13 เมษายน 2528.
- ทัศนีย์ บุญทอง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล. สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2529.
- ประเพ็ญ คุชภักดิ์, คุณหญิง. สัมภาษณ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, 22 กุมภาพันธ์
2528.
- ประยงค์ อรัญญิกานนท์. สัมภาษณ์ ณ สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 16 มีนาคม 2527.
- ปรีญา รามณรงค์. สัมภาษณ์ ณ สมาคมศิษย์เก่าศิริราช, 3 มีนาคม 2529.
- บุญจิตร มงคลสมัย, พยาบาลรุ่นที่ 13 ของโรงเรียนพยาบาลศิริราช. สัมภาษณ์ ณ
บ้านพักนุมนอนสาวรีย์ประชาธิปไตย, 3 มีนาคม 2529.
- ถวิลหวัง หุคิยะโพธิ, คุณ. สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2528.
- ระเบียง พันธุ์เพ็ง, สัมภาษณ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2528.

วิเชียร ทวีลาภ. คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2528 และ 8 มกราคม 2529.

สมบัติ บำรุง. เจ้าหน้าที่กองฝึกอบรม กระทรวงสาธารณสุข. สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2529.

สมพันธ์ หิญชีระนันท์. หัวหน้าภาควิชาการพยาบาลศึกษาศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2529.

สมานใจ กำรงแพทยคุณ. คุณหญิง. สัมภาษณ์ ณ บ้านถนนสุขุมวิท, 29 มีนาคม 2529.

สาคร ทองขวัญ. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ. สัมภาษณ์ ณ วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ, 8 มีนาคม 2529.

อรนันท์ จันทร์ขาว, น.ท. เจ้าหน้าที่กองวิชาการ กรมแพทย์ทหารอากาศ. สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2529.

อัปสร ทัพพันธ์. พยาบาลรุ่นแรกและรองผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาล โรงพยาบาลมิชชั่น. สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2529.

ธารีรัตน์ พิพิธกุล และ ฐล ชรรฆานวงศ์. สัมภาษณ์ ณ วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ, 9 - 10 เมษายน 2529.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาไทยประเทศ

Books

Anderson, Verginia. The Nature of Nursing. Saint Louis : McMillian Co., 1970, p. 7.

American Presbyterian Mission Chiengmai. Report of McCormick Hospital for the Year 1927 - 1928. Bangkok : The Bangkok Time Press Ltd., 1929.

Bangkok Sanitarium and Hospital Bulletin for School of Nursing and School of Midwifery 1966 - 1967. Bangkok : Thailand Publishing House, 1966.

Department of Commerce and Statistics Ministry of France. Statistic Year book of the Kingdom of Siam No.1 n.p. 1916 p. 14.

McFarland, Bertha Blount. McFarland of Siam. New York : Vantigate press, 1958.

McFarland, George B. Histerical Sketh of Protestant Mission in Siam 1828 - 1928 . Bangkok : Bangkok Time Press, Ltd., 1928.

Pring - Peang - Geo, Sem. The External Influence on the Medical Practice in Thailand, A paper presented in the 7th IAHA, Bangkok : 1977.

"Siamese Theory and Practice of Medicine". Bangkok Carlendar for the Year 1865 n.p. 1865, p. 63.

Smith, Malcolm. A Physician at the court of Siam. London : Country
Lift, n.d., p. 19.

The Executive Committee of the Eight Congress. Siam : General and
Medical Feature. Bangkok : The Bangkok Time Press, Ltd.,
1930, p. 291.

Thompson, Virginia. Thailand : The New Siam. New York : The
MacMillian Company, 1941.

Article

Hutchinson E.W. "The French Foreign Mission in Siam." The Journal
of Siam Society 26(April 1933), p. 18.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม

สมาคมพยาบาล เป็นสมาคมหญิงแห่งแรกในประเทศไทย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2470 มีชื่อว่า "สมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม" ในปี พ.ศ. 2482 สมาคมนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย" เนื่องจากประเทศสยาม ได้เปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2482 นี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 คณะกรรมการไคลงมติให้เรียกชื่อสมาคมว่า "สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย" ตัดคำว่านางออก เพราะมีบุรุษพยาบาลที่เรียนครบตามหลักสูตร 3 ปี และมีประกาศนียบัตรถูกต้อง ก็สามารถเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้

การจัดตั้งสมาคมนี้ มีเหตุผลมาจาก

ในเวลานี้มีนางพยาบาลประกาศนียบัตร รวมทั้งนางพยาบาลคุณครุภักดิ์ในกรุงสยามหลายร้อยคน คนพวกเก่าที่ออกจากโรงเรียนไปแล้วนาน ๆ และไม่มีการติดต่อกับโรงพยาบาลอบรมพร้อมในวิชาความรู้ จำต้องเสาะแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ทันสมัยจึงจะครบ เพราะวิทยาการนี้ย่อมก้าวหน้าอยู่เสมอ ยิ่งผู้สำเร็จวิชาออกจากโรงเรียนไปอยู่ตามภูมิลำเนาของตน และไม่ได้ประกอบการให้เป็นไปตามวิชาความรู้ของตนด้วยแล้ว ก็มีแต่ทางที่จะทำให้วิชาความรู้เสื่อมลงทุกที อันจะเป็นเหตุให้ฐานะของนางพยาบาลต่ำไป¹

การที่จะให้นางพยาบาลของเรา มีวิชาความรู้เพิ่มพูนไม่ต่ำกว่าลัคนั้น ก็ต้องอาศัยเพื่อนนางพยาบาลมากคน ช่วยกันคิดช่วยกันทำ แลกความรู้ซึ่งกันและกัน โดยเหตุนี้ นายพันเอก พระยาคำรงแพทยาคุณ ซึ่งเป็นผู้เริ่มคิดจัดตั้งโรงเรียนนางพยาบาลขึ้นเป็นครั้งแรก ในโรงพยาบาลของสภาอากาศสยาม ใครจะดองไม้ให้วิชานี้เสื่อมลง จึงได้เชิญนางพยาบาลชั้นผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายโรงพยาบาลศิริราช และฝ่ายโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์สภาอากาศสยาม มาหารือว่า ถึงเวลาอันสมควรแล้วหรือยัง ที่จะให้มีสมาคมนางพยาบาลขึ้นในประเทศสยาม และชี้แจงถึงคุณประโยชน์ของการมีสมาคมให้ฟัง ต่างเห็นพร้อมด้วย จึงได้ตกลงกันสร้างสมาคมขึ้น แต่ต้องอาศัยสถานที่ และเจ้าหน้าที่ของกองบรรเทาทุกข์เป็นสำนักงานช่วยดำเนินการ เช่นเดียวกับแพทย์สมาคมแห่งกรุงสยาม

¹ คุณฉวีตวิหัง ทุคิยะโพธิ, "คำขวัญ ความหลัง" ฉลองครบรอบ 48 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยศึกษา, 2518), หน้า 111 - 112.

² "ประวัติการ เริ่มตั้งสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย", ฉลองครบรอบ 48 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, หน้า 117.

และขอให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ผู้อำนวยการสภาภราดรภาพ พระราชทานนามสมาคม เพื่อเป็นสิริมงคล¹
เมื่อ จอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้ทรงทราบความมุ่งหมายของการตั้งสมาคมนี้แล้ว ก็ทรงยินดีด้วย ทรงอนุญาตให้ใช้สถานที่ตามประสงค์ และพระราชทานนามสมาคมนี้ว่า "สมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม" โดยมีความมุ่งหมายของสมาคม² ดังนี้

1. เพื่อความสามัคคีระหว่างนางพยาบาลทั่วไป
2. แลกความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อบำรุงและการประกอบอาชีพในการพยาบาลให้ดีขึ้น

ทันสมัย

3. ช่วยเพื่อนนางพยาบาลในการประกอบอาชีพ และบำรุงวิชาความรู้
4. เพื่อทำฐานะนางพยาบาลให้เพิ่มขึ้น สำหรับเป็นทางชักนำให้เพื่อนสตรีไทยทั้งหลาย ใฝ่ใฝ่วิชาการพยาบาลมากขึ้น
5. เพื่อเป็นเกียรติแห่งชาติไทยว่า สตรีไทยก็สามารถตั้งสมาคมเพื่อบำรุงวิชาของตนได้ มีให้น้อยหน้าสตรีชาติอื่น ๆ ซึ่งโดยมากเขามีสมาคมนางพยาบาลกันแล้ว

สมาคมนางพยาบาลฯ ไข่มุกขอมังคัมของสมาคม³ ครั้งแรก คือ

ชื่อ	ข้อ 1 สมาคมนี้มีชื่อว่า "สมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย" สำนักงานของสมาคมนี้ ตั้งอยู่ที่ 1/3 บ้านศาลาแดง ถนนสีลม อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร
ความประสงค์	ข้อ 2 ความประสงค์ของสมาคมนี้คือ จะบำรุงวิชาการพยาบาลในประเทศไทย เสริมสมานสามัคคี ในระหว่างผู้ที่มีอาชีพในทางการพยาบาล และเกื้อกูลส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา และรู้วิธีการในหน้าที่นางพยาบาลให้สูงขึ้น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117-118.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

³ "สมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย ขอมังคัมของสมาคมครั้งแรก" ฉลองครบรอบ 48 ปี สมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย, หน้า 131-134 อ้างจากจดหมายเหตุการพยาบาลของสมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, ตุลาคม 2494, หน้า 9.

- สมาชิก ข้อ 3 สตรีทุกคนที่มีประกาศนียบัตรวิชาชีพพยาบาล อันคณะกรรมการเห็นสมควรจะขอให้เลือกเข้าเป็นสมาชิกแห่งสมาคมนี้ได้
- กรรมการ ข้อ 4 ให้มีกรรมการ 14 คน นายก อุบนายก เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เทร็ดฤติก ปฏิคม บรรณาธิการ และกรรมการอีก 6 คน กรรมการที่ปรึกษา อีก 6 คน
- การตั้งกรรมการ ข้อ 5 ตำแหน่งกรรมการในสมาคมนี้จัดเป็น กิตติมศักดิ์ และทุก ๆ 2 ปี กรรมการจะต้องเปลี่ยนเวรกันออกจากตำแหน่ง เป็นจำนวนครึ่งหนึ่ง แล้วให้เลือกตั้งกรรมการใหม่ขึ้นแทน ผู้ที่ออกไปโดยให้สมาชิกจกรชื่อ สอของ ปิณณิก ส่งมายัง เลขานุการ ผู้ใดได้คะแนนสูงกว่าผู้อื่น ผู้นั้นได้รับเลือกเป็นกรรมการ ถ้าได้คะแนนเท่ากัน นายกเป็นผู้ชี้ขาดให้เลขานุการส่งหนังสือแนะนำชื่อสมาชิกชื่อสมาชิก ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งกรรมการเห็นสมควร ไปยังสมาชิก เพื่อเป็นการคำไว้ในกาเลือก แต่กรรมการผู้ที่ออกแล้วนั้น อาจได้รับเลือกเป็นกรรมการอีกได้
- ส่วนการเลือกตั้ง นายก เลขานุการ และเทร็ดฤติกนั้น ให้กรรมการเลือกตั้งกันเองทุก 2 ปี ถ้ามีเหตุอันจำเป็น นายกอนุญาตให้ผู้ใดคนหนึ่งออกจากตำแหน่ง เหล่านี้ได้ แต่ถึงออกจากตำแหน่งนี้แล้ว ก็ยังเป็นกรรมการในสมาคมนี้อยู่นิ่ง เมื่อพบกำหนด 2 ปี นับแต่ได้ตั้งคณะกรรมการชุดแรกนั้น กรรมการครึ่งหนึ่งจักออกจากตำแหน่งโดยวิธีจับฉลาก
- หน้าที่ของคณะกรรมการ ข้อ 6 ให้คณะกรรมการ มีหน้าที่อำนวยความสะดวกทั้งหลายของสมาคมในระหว่างเวลาที่มิได้ประชุม มีอำนาจออกข้อกติกา ตั้งอนุกรรมการสำหรับกิจการพิเศษ บรรจุเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งที่ว่าง ในระหว่างที่มิได้มีการประชุมกำหนดที่ทำการแห่งหนึ่ง หรือหลายแห่งตามแต่จะเห็นสมควร และอนุมัติกิจการทั้งหลายของกรรมการ และถ้าตำแหน่งกรรมการว่างลงในระหว่างที่ยังไม่ถึงคราวเลือกตั้ง ให้

คณะกรรมการเลือกตั้ง ผู้เป็นสมาชิกขึ้น เพื่อรับตำแหน่งแทนผู้ล้ม
ตามเวลาที่กำหนดให้

นายก เลขานุการ และเหรัญญิก จักอยู่ในคณะกรรมการโดย
ตำแหน่งนั้นเองกรรมการ 5 คน จึงจะเป็นองค์ประชุมสำหรับคณะ
กรรมการ องค์ประชุมนี้ รวมทั้งคณะกรรมการที่อยู่ในคณะโดย
ตำแหน่งคนใดที่ได้มาประชุมคณะกรรมการนั้นด้วย

- การประชุม ข้อ 7 ให้มีการประชุมประจำปีของสมาคมนี้ เวลา และที่ ๆ จะประชุม
นั้นจะได้อำหนดไว้ในคราวประชุม ประชุมประจำปีก่อนก็ได้ หรือ
คณะกรรมการจะกำหนดให้ก็ได้ ถ้าคณะกรรมการ เห็นสมควร โดย
พฤติการณ์ จะให้มีการประชุมนอกจากนี้ก็ได้
- องค์ประชุม ข้อ 8 สมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในที่ และเวลาที่มีการประชุมประจำปีนั้น เป็น
องค์ประชุมปรึกษาหารือได้
- ลำดับข้อปรึกษา ข้อ 9 ลำดับข้อปรึกษาในคราวประชุมวันหนึ่ง ๆ นั้นดังนี้ คือ
ก) อ่านรายงานการประชุมคราวก่อน เว้นแต่ที่ประชุมจะลงมติว่า
ไม่ต้องอ่าน
ข) รับรองเรื่องราวที่คณะกรรมการ เสนอมา เพื่อขอให้สมาคมคำวิ
ค) โต้แย้งข้อกระทู้ที่คณะกรรมการ เสนอมาและคำวินิจฉัยตาม
แต่ที่ประชุมจะ เห็นสมควร
- ภาษา ข้อ 10 ภาษาที่ใช้ในการโต้เถียง หรือจะตกลงในรายงานนั้น ให้ใช้ภาษา
ไทยเว้นแต่จะมีการประชุมตกลงให้ใช้ภาษาอื่น
- แสดงโวหาร ข้อ 11 สมาชิกคนหนึ่งจะพูดเรื่องใด เกินกว่าครั้งหนึ่งไม่ได้ นอกจากจะ
เป็นคนตอบ หรือคำบรรยายและต้องไม่เกินกว่า 10 นาที เว้นแต่
จะได้รับอนุญาตจากที่ประชุม
- กิจการ ข้อ 12 เมื่อได้มีการประชุมประจำปีครั้งหนึ่ง ๆ แล้ว ให้รวบรวมบรรดา
กิจการที่ได้กระทำสำเร็จไปในที่ประชุมพิมพ์เป็นเล่ม แล้วแต่คณะ

กรรมการจะอำนวยความสะดวกให้เป็นไปในสมุทนี ให้มีรายงานการประชุม และเรื่องราวอื่นด้วย แล้วแต่จะสั่งให้พิมพ์

- ค่าบำรุง ข้อ 13 สมาชิกของสมาคมนี้ จะต้องมอบเงินประจำปีให้เหรัญญิก คนละ 10 บาท สมาชิกตลอดชีพ 200 บาท
- ค่าใช้จ่าย ข้อ 14 ห้ามมิให้ใช้จ่ายหรือก่อให้เกิดความรับผิดชอบเกินกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในมือของ เหรัญญิก
- การกำจัด ข้อ 15 ถ้าสมาชิกคนใดต้องโทษทางอาชญา หรือเมื่อคณะกรรมการได้สืบสวนถองแท้แล้ว และชี้ขาดว่ามีความผิดฐานประพฤติตนให้เสื่อมเสีย ความนิยมในวิชาชีพ หรือเป็นเหตุจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สมาคมนี้ ก็ให้กำจัดสมาชิกผู้นั้นออกเสียโดยพลัน
- ข้อ 16 การที่จะกำจัดนี้ ให้ตัดสินโดยมติสอง ในสามของสมาชิกที่มาประชุม ไม่น้อยกว่า 10 นาย
- ข้อ 17 สมาชิกคนใดถูกห้ามมิให้มีอาชีพในทางนี้ในเมืองของตน หรือหากคุณสมบัติอันจะพึง เป็นสมาชิกได้ก็ ย่อมขาดจากคุณสมบัติอันพึง เป็นสมาชิกได้ทันที และหมดสิทธิที่จะเรียกร้อง เกี่ยวข้อง แก่ทรัพย์สินแห่ง สมาคมนี และซึ่งในการต่อไป ห้ามมิให้รับเลือกผู้นั้นเข้าเป็นสมาชิกต่อไป
- แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 18 ข้อบังคับนี้อาจแก้ไขเพิ่มเติมได้ใดที่ประชุมใหญ่ โดยได้รับมติสาม ในสี่ของสมาชิกที่มาประชุม เมื่อได้แจ้งข้อความที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้ทราบล่วงหน้าแล้ว 3 วัน
- สมาคมนี้ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2470 และได้จดทะเบียน ตามพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2470 ทะเบียนเลขที่ 67

รายนามกรรมการชุดแรกของสมาคมพยาบาล¹

1. หม่อมเจ้าหญิงมณฑาทิพย์	กมลาคัน	นายก
2. นางอุกฉัตร	ฉิมไพบุลย์	เลขาธิการ
3. นางสาวพั้ว	สุจริตกุล	เหรัญญิก
4. นางสาวพร้อม	เศวตะโสภณ	กรรมการ
5. นางสาวมณี	สหัสสานนท์	กรรมการ
6. นางการุญศิลาบุรานุรักษ์		กรรมการ
7. นางสาวงค์	เนียมมรงค์	กรรมการ
8. นางสาวอลิส	พิชัยเขอรालค์	กรรมการ

ทางสมาคมพยาบาลฯ ได้มีหนังสือเกี่ยวกับข่าวคราว และความรู้ เพื่อประโยชน์แก่บรรณานุกรม หนังสือที่ออกนี้ ชื่อว่า "จกหมายเหตุนางพยาบาลไทย ของสมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม" เริ่มออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470² โดย

สมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม	เจ้าของ
หม่อมเจ้าหญิงมณฑาทิพย์ กมลาคัน	บรรณาธิการ
นางวิหัตถ์พรพาณิชกาล	ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กำหนดออกปีละ 3 ฉบับ (ธันวาคม, เมษายน, สิงหาคม) ค่าบำรุง ผู้ขึ้นปีละ 2 บาท ขายปลีก ฉบับละ 75 สตางค์ จกหมายเหตุการพยาบาล ได้หยุดไปตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ด้วยเหตุหลายประการ การสิ้นชีพิตักษัยของหม่อมเจ้าหญิงมณฑาทิพย์ กมลาคัน นายกสมาคม และบรรณาธิการ สงครามอินโดจีน สงครามเอเชียมุสลิม อุปสรรคนานาประการ จึงระงับไปชั่วคราว กลับเริ่มออกใหม่อีก เมื่อปี พ.ศ. 2494 ฉบับที่ 1 ออกเดือนตุลาคม ใช้ชื่อว่า "จกหมายเหตุการพยาบาล ของสมาคมนางพยาบาลแห่งประเทศไทย" และในปี พ.ศ. 2515 ชื่อหนังสือจกหมายเหตุการพยาบาล ของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้เปลี่ยนเป็น "วารสารพยาบาล"³

¹ "ประวัติการ เริ่มตั้งสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย", ฉลองครบรอบ 48 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, หน้า 126.

² ถวิลหวัง หุติยะโพธิ, "คำขวัญ ความหลัง", ฉลองครบรอบ 48 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, หน้า 111 - 112.

³ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

สมาคมพยาบาลไทยขอเสนอเข้าเป็นสมาชิก (Full member) แต่ปี พ.ศ.2501
ก่อนจะเสนอเข้าเป็นสมาชิก (Full member) ทางสมาคมไทยเป็นสมาชิกสมทบอยู่ (Associate
member)

ประกาศตั้งสภาการสาธารณสุข²

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรม-
ราชโองการ คำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า การผดุงและสงวนไว้ซึ่งอนามัยของ
ประชาชน เป็นกิจการสำคัญสำหรับชาติ การสาธารณสุข การสุขาภิบาล การบำบัดโรค การป้องกัน
และปราบปรามโรคระบาดและร้ายแรงบางชนิด การอนามัยพิทักษ์ การอนามัยศึกษา ฯลฯ เหล่า
นี้เป็นปัจจัยแก่การผดุงอนามัยของประชาชน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันเป็นสมัยที่ทะบวงการแผนก และ
กองการ เผลยศักดิ์ทำการอยู่มากมายแล้วก็ตาม ยังเป็นการต่างฝ่ายต่างทำ ถ้าได้ประสานงาน
เข้าหากัน แบ่งปันหน้าที่ให้เข้าช้อนก้าวกาย และระดมแรงช่วยกันในการนี้ที่จำเป็นเฉพาะการ ก็
จะสำเร็จผล เป็นคุณประโยชน์ยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสภาการสาธารณสุข
ประจำชาติขึ้น โดยระเบียบการดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) สภาการสาธารณสุขประจำชาตินี้ ให้มีฐานะเป็นสภาที่ปรึกษาการใด ๆ ที่ตกลงกัน
ในที่ประชุมแห่งสภา ต้องได้รับอนุมัติของเสนาบดีเจ้ากระทรวง ซึ่งบัญชาการสาธารณสุขก่อน
แล้วจึงปฏิบัติการได้

2) ให้อธิบดีกรมสาธารณสุข เป็นสภานายกโดยตำแหน่ง และเป็นหนึ่งเป็นประธานในที่
ประชุม

ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงซึ่งบัญชาการสาธารณสุข ตั้งข้าราชการกรมสาธารณสุขนายหนึ่ง
เป็นสภาเลขานุการ

ถ้าขณะใดสภานายกไม่สามารถนั่ง เป็นประธานได้ ให้กรรมการ เลือกกันเองขึ้นเป็นประธาน
คนหนึ่ง

¹ คุณหญิงสมานใจ คำรงแพทยาคุณ, "สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย และสภา
พยาบาลนานาชาติ", ประมวลการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 1, (พระนคร : ประพาสต์น
การพิมพ์, 2503), หน้า 135.

² พระบำราศนราดูร, "ประวัติกระทรวงสาธารณสุข", เฉลิมพระเกียรติ พลเอก
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร, หน้า 188 - 190.

๘) ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นสำหรับคณะกรรมการแห่งสภาการสาธารณสุขประจำชาติ ให้เบิกจ่าย
ในงบประมาณของกรมสาธารณสุข

ประกาศมา ณ วันที่ 12 เมษายน พุทธศักราช 2471

ถึงแม้จะมีการตั้งสภาการสาธารณสุขขึ้น แต่กรมสาธารณสุขยังอยู่ในสังกัดกระทรวง
มหาดไทยเรื่อยมา จนถึง พ.ศ. 2485 ในรัชกาลที่ 8 ใ้มีคำสั่งของสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับหนึ่ง
ดังนี้

คำสั่งที่ 4/2485

สำนักนายกรัฐมนตรี¹

เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาจัดการปรับปรุงการแพทย์

ด้วยปรากฏมานานแล้วว่า ประชากรของชาติมีอนามัยไม่ดี กับได้รับการพยาบาลไม่ทั่วถึง
และสมบูรณ์เพียงพอ จึงทำให้มีผู้ถึงแก่กรรมลงในเขาวัววัยมาก ทำให้มีการเพิ่มพลเมืองไม่
เป็นไปตามส่วนดีอันพึงประสงค์ จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะปรับปรุงกิจการของชาติในส่วน
นี้ให้รัดกุมยิ่งขึ้น และเหมาะสมแก่กาลสมัย โดยมีความประสงค์จะรวมกิจการแพทย์ทั้งสิ้นขึ้น
เป็นหน่วยเดียว เพื่อให้รับผิดชอบร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งจะทำการทำงานรวมแรง
และประสานกันดีขึ้น ฉะนั้นจึงได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาจัดการปรับปรุงการแพทย์ให้มีความ
ประสงค์ดังกล่าวแล้วข้างต้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

1. จอมพลแปลก	พิบูลสงคราม	เป็นประธานกรรมการ
2. นายพลโทมังกร	พรหมโยธี	เป็นรองประธานกรรมการ
3. นายพันตรีช่วง	เชวงศักดิ์สงคราม	เป็นกรรมการ
4. นายพลตรีพระยาดำรงแพทยาศุณ		เป็นกรรมการ
5. นายเคื่อน	บุญภาค	เป็นกรรมการ
6. นายพันตรีนิศัย	เวชชวิมล	เป็นกรรมการ
7. นายพลตรีพิชิต	เกรียงศักดิ์พิชิต	เป็นกรรมการ
8. นายพลสวัสดิ์	บุศยศิริ	เป็นกรรมการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 198 - 199.

9. พระอภัยมณี	วิเชียรแพทยาคม	เป็นกรรมการ
10. เลขาธิการคณะรัฐมนตรี		เป็นกรรมการ
11. นายเกียร	วิเชียรแพทยาคม	เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการนี้ ให้อ่านาจอและหน้าที่พิจารณาเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. รวมโรงพยาบาลและสถานพยาบาลต่าง ๆ ที่เป็นของรัฐบาล และเทศบาลมาตั้งเป็นหน่วยการแพทย์ขึ้น จะเป็นกระทรวง หรือทบวง หรือกรม ก็แล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร และถ้าจำเป็นจะแบ่ง เป็นกองต่าง ๆ ด้วยก็ได้
2. ให้ขุมนเล็กสภาการศึกษา และให้โอนโรงพยาบาลและสถานพยาบาลของสภาการศึกษาไทย มารวมกับหน่วยการแพทย์ในข้อ 1 แต่ให้คงมีกองอำนวยการไว้เพื่อจะมีติดต่อกับองค์การสากลการศึกษา
3. เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการแพทย์นี้ ตามที่คณะกรรมการนี้จะพิจารณาเห็นควรรวมพิจารณาเสียให้เสร็จในคราวเดียวกัน

ทั้งนี้ให้คณะกรรมการนี้เริ่มดำเนินการประชุมปรึกษากันโดยด่วน และให้พิจารณาวางโครงการนี้ให้เสร็จภายใน 7 วัน

สั่ง ณ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2485

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

เมื่อได้ตั้งคณะกรรมการดังกล่าวขึ้นแล้ว ได้มีการประชุมพิจารณาครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2485 และได้ประชุม ต่อมาอีก 4 ครั้ง รวมมีการประชุม 5 ครั้ง ครั้งหลังเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2485 แล้ว จึงได้มีการจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขขึ้น¹

ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2485 มีกระทรวงการสาธารณสุขขึ้นตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ และมาตรา 13 บัญญัติว่า กระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข การประชาสัมพันธ์ และควบคุมการกาชาด หน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุข แยกเป็น²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 204.

- 1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- 2) สำนักงานปลัดกระทรวง
- 3) กรมการแพทย์
- 4) กรมประชาสงเคราะห์
- 5) กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
- 6) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
- 7) กรมสาธารณสุข

พระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกา ทั้งกล่าวไว้ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 16 เล่ม 59 วันที่ 10 มีนาคม 2485 และให้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งให้ พันเอกชวง เขวง—ศักดิ์สงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายแพทย์ขุน ไวยการ ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวง พ.ศ.2487 ประกาศให้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับที่ 7 พุทธศักราช 2487 โอนกรมประชาสงเคราะห์ จากกระทรวงสาธารณสุข ไปอยู่กระทรวงมหาดไทย ตามเดิม และในปี พ.ศ.2495 ประกาศให้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ.2495 เปลี่ยนชื่อกระทรวงการสาธารณสุข เป็น กระทรวงสาธารณสุข และเปลี่ยนชื่อกรมสาธารณสุข เป็น กรมอนามัย¹

ครั้น พ.ศ.2502 ใ้มีการโอนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จึงใ้ยุบกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และปรับปรุงการแบ่งส่วนราชการ ของกระทรวงสาธารณสุข มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับที่ 7 พ.ศ.2502 เสียใหม่ เป็นดังนี้²

- 1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- 2) สำนักงานปลัดกระทรวง
- 3) กรมการแพทย์
- 4) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
- 5) กรมอนามัย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

- 1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- 2) สำนักงานปลัดกระทรวง
- 3) กรมการแพทย์
- 4) กรมประชาสงเคราะห์
- 5) กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
- 6) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
- 7) กรมสาธารณสุข

พระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกา ดังกล่าวได้ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 16 เล่ม 59 วันที่ 10 มีนาคม 2485 และได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งให้ พันเอกชวง เหวงศักดิ์สงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายแพทย์พูน ไวยากร ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวง พ.ศ. 2487 ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับที่ 7 พุทธศักราช 2487 โอนกรมประชาสงเคราะห์จากกระทรวงการสาธารณสุข ไปอยู่กระทรวงมหาดไทยตามเดิม และในปี พ.ศ. 2495 ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. 2495 เปลี่ยนชื่อกระทรวงการสาธารณสุข เป็นกระทรวงสาธารณสุข และเปลี่ยนชื่อกรมสาธารณสุข เป็น กรมอนามัย¹

ครั้น พ.ศ. 2502 ได้มีการโอนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จึงได้ยุบกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และปรับปรุงการแบ่งส่วนราชการของกระทรวงสาธารณสุข มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2502 เสียใหม่ เป็นดังนี้²

- 1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- 2) สำนักงานปลัดกระทรวง
- 3) กรมการแพทย์
- 4) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
- 5) กรมอนามัย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

โรงเลี้ยงเด็ก

จากการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามาจรจรัสศรี ซึ่งเป็นพระธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้า สายสวัสดิภริมา ทำให้เป็นที่เศร้าสลดพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระอัครชายาเธอฯ เป็น อย่างยิ่ง พระอัครชายาเธอฯ ทรงมีพระประสงค์จะบำเพ็ญกุศลเพื่อระลึก และอุทิศ ส่วนพระราช กุศลประทานพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามาจรจรัสศรี จึงทรงดำริเห็นว่า การทำนุบำรุงเด็กทารก ทั้งหญิงและชาย ซึ่งเป็นบุตรของคนยากจนให้พ้นจากความเจ็บป่วยยอมเป็นกุศล และเป็นสิ่งที่ควร จะทำอย่างยิ่ง เพราะยังไม่มีผู้ใดจัดขึ้นในประเทศไทยมาก่อน จึงพระราชทานทรัพย์เป็นทุนในการ ซื้อที่ดินและตึก เพื่อจัดตั้ง เป็นโรงเลี้ยงเด็กขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า "โรงเลี้ยงเด็กของพระอัครชายาเธอ" เปิดเมื่อเดือนมกราคม ร.ศ.109¹ โรงเลี้ยงเด็กดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่ที่ตำบลสวนมณี ถนนบำรุงเมือง² จากรายงานที่ผู้จัดการโรงเลี้ยง เด็กของพระอัครชายาเธอฯ ขอทำรายงานประจำเดือนขึ้นกราบทูลให้ทรงทราบ ได้พิมพ์หลักฐาน เกี่ยวกับจำนวนเด็กและพนักงาน ในรายงานฉบับลงวันที่ 10 มกราคม ร.ศ.109 (พ.ศ.2433) ดังนี้³

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำวรวงศ์ราชนาถภาพ, ตำนานโรงเลี้ยงเด็กของ พระอัครชายาเธอฯ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), หน้า 4 - 5.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร 5 ศ.1.2/1 โรงเลี้ยงเด็ก (11 กรกฎาคม 109 - 18 มีนาคม 109).

³ เรื่องเดียวกัน

จำนวนเด็กในเคื่อนนี้
(10 มกราคม ร.ศ.109)

		กลุ่ม			ทารก			รวม
		รุ่น	เรียน	เล่น	รุ่ง	อุ้ม	นอน	
ขึ้นใหม่	ชาย 1 คน	-	-	-	-	-	1	3
	หญิง 2 คน	-	-	1	1	-	-	
จำหน่าย	ชาย 1 คน (บิดาขอคืนไป)	-	1	-	-	-	-	2
	หญิง 1 คน (ถึงแก่กรรม)	-	-	-	-	-	1	
คง	ชาย 45 คน	-	24	12	4	1	4	71
	หญิง 26 คน	2	4	6	2	4	8	

อาการของ เด็กในเคื่อนนี้

กลุ่ม	เป็นปกติ	24 คน	หายป่วยแล้ว	18 คน	ป่วยยังไม่หาย	6 คน
ทารก	เป็นปกติ	11 คน	หายป่วยแล้ว	2 คน	ป่วยยังไม่หาย	10 คน

พนักงานและเงินเคื่อน

พนักงานสำหรับกิจการทั่วไป	4 คน	เงิน	197 บาท
พนักงานรักษาไข้เจ็บ	3 คน	เงิน	48 บาท 48 อัฐ
พนักงานครัว	2 คน	เงิน	14 บาท
พนักงานใช้สอยการต่าง ๆ	10 คน	เงิน	196 บาท
พนักงานรักษาพื้นที่	4 คน	เงิน	39 บาท 54 อัฐ
พี่เลี้ยง เด็กกลุ่ม	3 คน	เงิน	23 บาท
พี่เลี้ยง เด็กทารก	3 คน	เงิน	24 บาท
แม่นม เด็กทารก	17 คน	เงิน	110 บาท
คนซักเชาะและผ้าหม	1 คน	เงิน	6 บาท
รวมทั้งสิ้น	47 คน	เงิน	452 บาท 38 อัฐ

ผู้ที่ประสงค์จะนำเด็กมาไว้ที่โรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ จะต้องมีการทำสัญญากับผู้จัดการโรงเรียนเด็ก และมีพยานรู้เห็นด้วย ก็จะขอยกตัวอย่างสัญญาที่ทำกันในสมัยนั้น ดังนี้^๑

โรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ
ตำบลสวนมะลิ ถนนบำรุงเมือง

สัญญา ฉบับที่...

วันที่.....ที่.....เดือน.....รัตนโกสินทร์ศก.....สัญญานี้ทำไว้ต่อกัน ในระหว่าง เจ้าของโรงเรียนเด็กฝ่าย 1 ผู้ปกครองตัวเด็กฝ่าย 1 โดยความยินยอม แลเข้าใจกันชัดเจน ดังนี้

ข้าพเจ้า นาย.....อยู่.....หาเลี้ยงชีวิตด้วยการ.....
.....เป็น.....ของ เด็ก.....ชื่อ.....อายุ.....ขวบ

ข้าพเจ้ามีความลำบากขัดสนเพราะ.....ไม่สามารถจะบำรุงเลี้ยงเด็กนี้ไว้ได้ จึงพามามอบให้เป็นสิทธิ์แก่โรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ เพื่อให้บำรุงเลี้ยงเด็กนี้ต่อไปจนโตใหญ่ กว่าจะไปหามาหาเลี้ยงชีวิตโดยลำพังตัวเองได้

ข้าพเจ้ายอมมอบอำนาจบิดามารดาฉันแม่แก่เด็กนี้ ตามพระราชกำหนดกฎหมาย ให้แก่โรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ ด้วย ข้าพเจ้าจะไม่กลับคำมาพาเด็กนี้กลับคืนไป ด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าข้าพเจ้าประสงค์จะคืนเด็กนี้ไปเมื่อใด ต่อท่านผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนเด็กยินยอมอนุญาตให้ ข้าพเจ้าจึงรับไปได้ ข้าพเจ้ายอมสัญญาอย่างนี้ด้วยความเต็มใจ ไกลงชื่อไว้ให้สำคัญ

.....ผู้จัดการโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอ
นาย.....ผู้เป็น.....ของ เด็ก.....ชื่อ.....
อ้าแดง.....มารดา

พยาน.....

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ 1.2/1-2 โรงเรียนเด็ก (11 กรกฎาคม 109 - 18 มีนาคม 110).

โรงเรียนราชแพทยาลัย

เมื่อแรกตั้งโรงพยาบาลศิริราช ในปี พ.ศ.2431 นั้น มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนแพทย์ประจำโรงพยาบาลมาก เพราะก่อนตั้งโรงพยาบาลศิริราชนั้น มีแพทย์ไทยแผนปัจจุบันเพียง 2 คน คือ นายแพทย์เทียนยี (พระสารสินสวามิภักดิ์) ซึ่งสำเร็จวิชาแพทย์จากมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก และ ม.ร.ว.สุวพันธ์ สนิทวงศ์ พระโอรสในพระองค์เจ้าสาย สนิทวงศ์ สำเร็จวิชาแพทย์จาก เอคินเบรอก ประเทศอังกฤษ นอกจากนี้มีแพทย์ไทยอีก 3 คน ที่ได้รับการฝึกหัดจากแพทย์มิชชันนารี ได้แก่ หมอสนั่น (พระวรวงศ์กรมโกษา) และหมอแสน หมอทั้งสองท่านนี้ หมอบรัดเลย์ (Dr. Bradley) และหมอเฮาส์ (Dr. House) เป็นผู้ฝึกให้มีความชำนาญในการรักษาไข้ บาดแผลและการปลูกฝีป้องกันฝีดาษ อีกคนหนึ่งชื่อ หมอไปด ได้รับการฝึกจากหมอแคมป์เบล (Dr. Campbell) จากการขาดแคลนแพทย์นี้เอง ทำให้รัฐบาลต้องขอความร่วมมือและความช่วยเหลือจากแพทย์มิชชันนารี ได้แก่ หมอเกาแวนและหมอเฮย์ (Dr. Peter Gowan & Dr. T. Heyward Hays)¹

สำหรับการรักษาในโรงพยาบาลศิริราชในระยะแรกนั้น ทางโรงพยาบาลอนุญาตให้คนไข้เลือกวิธีรักษาพยาบาลได้ตามใจชอบว่าจะใช้แพทย์แผนไทย หรือแผนตะวันตก ในการรักษาโรคทั่วไปและการคลอดบุตร ยาที่ใช้ในการรักษามีทั้งยาไทยและยาฝรั่ง สำหรับยาไทยนั้น ถ้าเป็นยาผง จะซื้อเครื่องยามาประกอบเองที่โรงพยาบาลศิริราช แล้วแจกจ่ายไปตามโรงพยาบาลอื่น ๆ ที่อยู่ในความดูแลของกรมพยาบาล ถ้าเป็นยาต้ม ให้โรงพยาบาลแต่ละแห่งทำขึ้นเอง²

จากปัญหาของการขาดแคลนแพทย์ทั้งแพทย์แผนตะวันตกและแพทย์ไทยนี้เอง ทำให้กรมพยาบาลคิดที่จะสอนวิชาแพทย์ขึ้นเอง เพื่อจะได้มีหมอเข้าทำงานในโรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลอื่น ๆ ที่กรมพยาบาลกำลังจะขยายต่อไป ในการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์นี้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ และนายแพทย์เตอร์ เกาแวน ได้เห็นพร้อมกันว่า ควรจ้างนายแพทย์ที่เซวาร์ค เฮย์ (Dr. T. Heyward Hays) เป็นผู้สอน³ โภคอาศัยที่ของโรงพยาบาลศิริราช เป็นสถานที่เรียนเรียกว่า โรงเรียนศิริราชแพทยากร⁴

¹ Bertha Blount McFarland, McFarland of Siam, p.81.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.24/25 รายงานกรมพยาบาล ร.ศ.109.

³ Bertha Blount McFarland, McFarland of Siam, p.70.

⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.24/2 เบจเสวีราชการการในกรมพยาบาล (26 มีนาคม ร.ศ.108 - 28 พฤศจิกายน ร.ศ.111).

โรงเรียนศิริราชแพทยากร ได้เปิดสอนเมื่อวันที่ 5 กันยายน ร.ศ.109¹ จากหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ฉบับลงวันที่ 12 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก 109 ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ได้จัดหานักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่สมัครเล่าเรียนวิชาแพทย์ได้ 15 คน และนักเรียนดังกล่าว ได้ทำสัญญากับกรมพยาบาลครบทุกคนแล้ว ใจความในสัญญานั้นว่า²

- 1) นักเรียนที่ยอมเรียนวิชาแพทย์ เมื่อเรียนสำเร็จได้รับประกาศนียบัตรแล้ว ต้องรับราชการเป็นหมอในกรมพยาบาลอีก 3 ปี หลังจากนั้นจึงจะไปทำงานตามลำพังได้
- 2) ในระหว่างเรียน กรมพยาบาลจะให้เงินเดือนในระหว่าง 12 - 20 บาท เป็นอย่างสูง และเมื่อได้เป็นหมอรับราชการในกรมพยาบาลไปจนครบ 3 ปีนั้น กรมพยาบาลจะให้ได้รับเงินเดือน ในระหว่าง 25 - 40 บาท เป็นอย่างสูง
- 3) ถ้านักเรียนจะออกในระหว่างกำหนดสัญญาด้วยเหตุอย่างใด นักเรียนต้องคืนเงินเดือนเท่าที่ได้รับไปตั้งแต่วันที่ลงชื่อในสัญญาถึงวันที่ออกนั้น
- 4) ในระหว่างที่อยู่เรียนเป็นนักเรียนในแพทยากร ไปจนได้รับพระราชทานเป็นหมอในกรมพยาบาลตามสัญญานั้น นักเรียนผู้นั้นยอมประพฤติตามข้อบังคับ และขนบธรรมเนียมในแพทยากร แล ในกรมพยาบาลทุกอย่าง

จากหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้เอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกระแสพระราชดำรัส ทอมาว่า

อนุญาต แต่ขอเตือนว่า หมอฝรั่งนั้นดีจริง แต่จะควรให้ยาไทยสูญหากไม่ หมอไทยควรจะไม่ให้มีคอบไปภายนอกหากควรจะมีไว้บ้าง ถ้าว่าส่วนตัวฉันเอง ยังสมัคร กินยาไทย และยิ่งวางใจหากอุณใจในหมอไทยมาก ถ้าหมอไทยจะรักษาอย่างฝรั่งหมด ก็เยือกเย็นไม่เหน็ดราทมสงขเลยเหมือนกัน แต่ตัวฉันก็อายุมากแล้ว เห็นจะไม่อยู่ไปไ้จนหมอไทยหมดคอกอก คนภายนอกจะพอใจอย่างฝรั่งทั่วกันไป จะไม่เคือครอนเช่นฉันคอกกระมัง เป็นแต่ลองเตือนความทั่วเท่า ๆ ที่หนึ่ง เท่านั้น³

¹ เรื่องเดียวกัน

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

จากกระแสพระราชดำริของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง ทำให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับลงวันที่ 23 ธันวาคม ร.ศ.109 เกี่ยวกับการจัดการสอนวิชาแพทย์ในโรงเรียนแพทยากร โดย "จัดให้ฝึกสอนทั้งวิธีฝรั่ง แลยาไทย เลือกแต่ที่ทั้งสองฝ่ายมาประสมกันคือ วิธีฝรั่งจะฝึกสอนให้นักเรียนรู้จักฉะเพาะกาย การฝึกสอนรักษาโรคคุดแยะเนียบมาแผล วิธีอังกฤษการแยกธาตุ ตรวจสรรพยาโดยวิชาเคมีสตรี เป็นต้น สอนวิธีไทยคือสรรพยา แลวิธีพยาบาล เป็นต้น"¹ การเรียนวิชาแพทย์ในระยะแรก ตั้งโรงเรียนแพทย์ จึงมีการเรียนทั้งวิชาแพทย์ไทย และวิชาแพทย์แบบตะวันตก โปรดเกล้าให้หม่อมเจ้าเรียกเป็นนายกฝึกหัดวิชาแพทย์ใหม่ด้วย²

เมื่อนายแพทย์เฮย์ สอนอยู่ได้ 2 ปี ก็ขอลาออก โดยให้เหตุผลว่า ไม่มีความสามารถที่จะถ่ายทอดวิชาแพทย์ให้นักเรียนได้ เพราะมีปัญหาคำภาษา เนื่องจากเพิ่งจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้ 2 ปี ยังไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี และได้เสนอให้จ้างนายแพทย์ยอร์จ บี แมคฟาร์แลนด์ (Dr. George B. McFarland) เป็นผู้สอนแทนคน³

นายแพทย์ยอร์จ บี แมคฟาร์แลนด์ เกิดในประเศไทย เคยช่วยนิคม (ศาสตราจารย์ เอส จี แมคฟาร์แลนด์) สอนวิชาภาษาไทยที่โรงเรียนสวนอนันต์เป็นเวลา 2 ปี ก่อนจะเดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ที่สหรัฐอเมริกา มีความสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี กรมพยาบาลจึงตกลงจ้างนายแพทย์แมคฟาร์แลนด์ เป็นอาจารย์โรงเรียนแพทย์ ตามที่นายแพทย์เฮย์เสนอ และในขณะเดียวกัน ก็ได้รับราชการเป็นแพทย์ใหญ่ประจำโรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2435⁴

ครั้นเมื่อ ร.ศ.116 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดสร้างโรงเรียนขึ้น พร้อมทั้งที่อยู่ให้นักเรียนที่สอนวิชาและอื่น ๆ⁵ โดยเมื่อสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ขณะทรงเป็นผู้นำราชการแผ่นดิน ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนแพทย์ ในปี พ.ศ.2440 ทรงพอพระราชหฤทัยในการสอนของโรงเรียนแพทย์มาก จึงทรงพระราชทานทุนทรัพย์ในการก่อสร้างโรงเรียนแพทย์ขึ้นใหม่ ต่อมา

¹ เรื่องเดียวกัน.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.5/2 (ศ-อ.) ระเบียบการโรงเรียนราชแพทยาลัย (พฤศจิกายน 128).

³ Bertha Bleunt McFarland, McFarland of Siam. p.70.

⁴ "ประวัติโรงเรียนแพทย์", เวชนิสสิศ ฉบับที่ระลึกงานฉลอง 50 ปี 2432 - 2482, ไม่ระบุหน้า.

⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.5/2 (ศ-อ.) ระเบียบการโรงเรียนราชแพทยาลัย (พฤศจิกายน ร.ศ.128).

พ.ศ.2441 กระทรวงธรรมการได้รับพระราชทานโรงคัมภีร์ของหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่คลอง
บางกอกน้อย เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียนแพทย์ขึ้นใหม่ และได้รับพระราชทานเงินซ่อมแซมถ้วย
มัง เติงขณะนั้นกรมรถไฟต้องการซื้อโรงคัมภีร์ทำเป็นทางรถไฟสายเพชรบุรี กรมรถไฟจึงยอมให้คำ
ซื้อคึกและเรือนแถวที่อยู่ในโรงคัมภีร์นั้น กระทรวงธรรมการจึงนำเงินทั้งหมดมาสร้างโรงเรียนแพทย์
ขึ้น 1 หลัง หอสมุด 1 หลัง อาคารเล่นกีฬา 1 หลัง เรือนพักสำหรับครูและนักเรียน 2 หลัง
เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากยุโรป ได้เสด็จเปิดโรงเรียนแพทย์ และพระราชทาน
นามโรงเรียนว่า โรงเรียนราชแพทยาลัย¹

การ เปิดสอนทั้งวิชาแพทย์ไทยและฝรั่ง ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งอยู่บ้าง แต่ปัญหานี้หมด
ไปเมื่อโรงเรียนแพทย์กำหนดให้วิชาแพทย์ไทยเป็นวิชาหนึ่งที่ต้องสอบผ่าน จึงจะได้รับประกาศนียบ
ัตร² ใ้พบหลักฐานเกี่ยวกับหลักสูตร ร.ศ.121 ดังนี้

หลักสูตรวิชาแพทย์ไทย³

วิชาสรรพคุณยาแก้โรค

วิชาธาตุภูมิธาตุ อุดมวิญญาน สूरียศคิกำเนิน

วิชาสมุทรานวินิจฉัย

วิชาลักษณะโรคอุจจาระธาตุ และวิธีรักษาตามอาการ

วิชาลักษณะอาการโรค

วิชาวิธีรักษาแก้โรค

หลักสูตรวิชาแพทย์แบบฝรั่ง⁴

วิชาปรัณธรรมคศาสตร์ (Physiology)

วิชาคศาสตร์ (Anatomy)

วิชาศาคคและการรักษาแผล (Surgery)

วิชาผสมยาและการรักษา (Materia Medica.)

วิชาตรวจไข้และรักษาไข้ต่าง ๆ (Practive of Medicine)

วิชาครรรรักษา (Obstetrics)

¹ "การเสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงเรียนแพทยาลัย" ราชกิจจานุเบกษา 17(20 มกราคม 119) หน้า 614.

² Bertha Bleunt McFarland, McFarland of Siam, p.141.

³ "แจ้งความกระทรวงธรรมการแผนกกรมพยาบาล", ราชกิจจานุเบกษา 19(18 พฤษภาคม ร.ศ.121) หน้า 106.

⁴ เรื่องเดียวกัน

ในปี พ.ศ.2437 กรมพยาบาลได้รับอนุญาตจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ให้พิมพ์
คัมภีร์แพทย์ไทย และแพทย์ฝรั่ง ที่ใช้สอนอยู่ในโรงเรียนแพทยากร ให้เป็นประโยชน์แก่โรงพยาบาล
โรงเรียน และบุคคลทั่ว ๆ ไปขึ้น ชื่อว่า "แพทยศาสตร์สงเคราะห์" ถึงพบหลักฐานจากการแจ้ง
ความของกรมพยาบาล ดังนี้

แจ้งความ¹

เรื่อง พิมพ์หนังสือคัมภีร์แพทย์แลวิธีการรักษาพยาบาล
เป็นจดหมายเหตุออกเป็นคราว ๆ

ด้วยกรมพยาบาลได้รับอนุญาตจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ให้พิมพ์คัมภีร์แพทย์ไทยแล
แพทย์ฝรั่ง ที่ใช้สอนอยู่ในโรงเรียนแพทยากร ให้เป็นสมบัติของโรงพยาบาลแลโรงเรียน
แพทยากรนั้น เพื่อประโยชน์แก่วิชาแพทย์ แลความบริวารกาย เพื่อความสุขสวาราญ ให้โรค
ภัยไข้เจ็บน้อยลง แลสำหรับผูกรอบครองบ้านเรือนจะได้รักษาตัวแลครอบครัว แลทั้ง เป็น
ตำราสำหรับแพทย์หมอ จะได้ศึกษาทราบวิธีการรักษาพยาบาลใช้นั้นด้วย ตำราแพทย์ที่จะ
พิมพ์ขึ้นใหม่นี้ ชื่อว่า

แพทยศาสตร์สงเคราะห์

รวมคัมภีร์แพทย์ทั้งปวง เป็นคัมภีร์ พระตำราช่างทรงรวมคัมภีร์เป็นต้นตำราทศรจ
สอบถูกต้องแล้ว คือ คัมภีร์พรหมโรหิต ครอบรักษา ปฐมจินคา นันทภิณี อภัยสันตา
โชติรัตน ธาตุบัจจ ธาตุวิภังค์ ธาตุวินิจนัย จะระณะสังคหะ อวะสาระ อคิสาร
มรณญาณ ทูลาส่า ตักศิลา โรคนิทาน กษัย นันทศาสตร์ อุทรโรค วรโยคสาร สารสงเคราะห์
ฝักษ ขวคาร ธาตุวิวร ฯลฯ ทั้งคัมภีร์จรอื่น ๆ ที่หมอ หรือผู้รู้การแพทย์ได้แต่งไว้ มี
จินทรบุรีกล่อม เป็นต้น แลทั้งตำราแผนนวก สรรพคุณยา แลตำราเภสัชต่าง ๆ ก็จักคิดลง
ในหนังสือนี้ด้วย

ส่วนวิชาแพทย์ฝรั่งนั้น จะได้ลงคัมภีร์ อบาทอมิ ฤคศิริศาสตร์ พิซโซโลยี ฤคปรามิธรรม-
คุณวิทยา เคมมิสตรี ฤค รสายนศาสตร์ เซอเยอริ ฤคศาสตร์แพทย์กรรม คือ วิชาผ่าคักเย็บ

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.24/17 ขออนุญาตพิมพ์คัมภีร์แพทย์, ร.ศ.114

มากแผล ออบสคาตริก ฤาครรภรักษา มาคีเวียเมทิกา ฤาเกสัชวัถถู คือ ตำราเครื่องยาแผล
ฤทธิยาต่าง ๆ ฟามาชี่ฤาโอบขสังสการ คือ ตำราผสมทำยา ฟามโกปยา ฤาเกษศาสดร
คือ วิธีปรุงส่วนกำหนดคัตราสรวพณยาชาติต่าง ๆ วิธีตรวจโรค ลักษณะอาการโรคแผล
วางยา วิธีทดลองน้ำเมา และการที่จะป้องกันรักษาไม่ให้มีโรคภัย ทั้งวิชาหมอยา แผลหมอ
มากแผล เครื่องมือเครื่องยาที่โคพบใหม่ ฤาเกิดขึ้นใหม่ในต่างประเทศจะแปลลงด้วย
รวม เป็นแพทย์ภิกษานวิชากรสำหรับหมอแผลพอบานแม่ เรือน

หนังสือกำหนดจะออกในรัตนโกสินทร์ศก 114 สี่เล่ม สามเดือนออกเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือ
นำขนาดสามก๊ก 200 หน้าเศษ แผลมีรูปภาพอธิบายวิชาต่าง ๆ ในตำรานั้นบ้าง พระเจ้า
น้องยาเธอ พระองค์เจ้าจันทรพิท จุฑาธาร อธิบดีกรมพยาบาล ทรงเป็นพระธุระในการ
หนังสือนี้ กรมพยาบาลเป็นผู้รวบรวมตำราไทย แผลตำราฝรั่งทั้งปวง ที่จะลงพิมพ์ในหนังสือ
แพทยศาสตร์สงเคราะห์นี้ ผู้ใ้รับลงชื่อหนังสือนี้ตลอดปี ราคาเล่มละ 2 บาท รวม 4 เล่ม
8 บาท แต่ต้องส่งเงินล่วงหน้าก่อน ถ้าซื้อปลีกไม่ได้ลงชื่อ ราคาเล่มละ 3 บาท ถ้าผู้ลงชื่อ
อยู่ในแขวงกรุงเทพฯ จะส่งถึงที่อยู่ ไม่ต้องคิดค่าไปรษณีย์ ถ้าอยู่นอกกรุงเทพฯ จะต้องเสีย
ค่าไปรษณีย์ตามพิทิต นอกจากราคาลงชื่อด้วย

ถ้าท่านผู้ใ้ปรารภจะลงชื่อหนังสือนี้แล้ว ขอโปรดจดนาม แผลคำบลบ้านที่อยู่ลงในแบบ
ที่พิมพ์ในท้ายใบแจ้งความนี้ ฉีกส่งมายัง เวรพยาบาล กรมพยาบาล ในกระทรวงธรรมการ
พร้อมทงราคาหนังสือ แผลเวรพยาบาลจะทำใบเสร็จให้ไว้เป็นคัมมือ แผลจะได้ส่งหนังสือนั้น
ไปใ้ทุกคราวออก

กรมพยาบาล

นายวงศ์

วันที่ 20 มีนาคม ร.ศ. 113

นายเวรกรมพยาบาล

หนังสือแพทยศาสตร์สงเคราะห์ ชุดนี้ออกใ้เพียง 3 เล่ม ก็มีอันต้องล้มเลิกไป¹
ไม่พบหลักฐานยืนยันว่าต้อง เลิกไปเพราะเหตุใ้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2446 กรมพยาบาลเห็นว่า นักเรียนแพทย์ใ้ได้รับความลำบากในการ
คัคตำราด้วยมือ เสียเวลาและเสียแรงมาก จึงใ้จัดการประชุมผู้ที่มีความรู้ เพื่อเรียบเรียงตำรา

¹โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนฯ, แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม 1,
(พระนคร : โรงพิมพ์หามณเฑียรราชวิทยาลัย, 2504), หน้า 7.

โดยแบ่งหน้าที่กันดังนี้¹

วิชาอนาโตมี	หลวงวิม เนศ เป็นผู้แต่ง
วิชาฟิสิกส์	หมอมะคฟาแลนค ภัคแต่งไว้แล้ว
วิชาเซอร์เยอรี	หมอมะคฟาแลนค ภัคแต่งไว้แล้ว
วิชาสัตตวิทยา	หมอมะคฟาแลนค ภัคแต่งไว้แล้ว
วิชาแพทยศาสตร์	ออฟ เมคซัน หมออักษะเนง แต่ง
วิชาออบสตรัคติฟ	หมออักษะเนง จะแต่ง
วิชาเคมีสตรีกกับฟิสิก	หลวงวินิจวิทยาการ แต่ง
วิชาไฮยีน	หมอวอกเตอร์ ผู้แต่ง

สำหรับวิชาอนาโตมี ฟิสิกส์ เคมีสตรีก ฟิสิก และไฮยีน ได้เรียบเรียงอย่างง่าย ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานใช้เรียนในโรงเรียนทั่วไปได้ ไม่เฉพาะแต่ในโรงเรียนแพทย์เท่านั้น เพื่อว่าเมื่อนักเรียนมีความรู้ขั้นต้นแล้ว จะศึกษาต่อในโรงเรียนราชแพทยาลัย ก็จะเรียนได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น และจะแต่งตำราเหล่านี้โดยละเอียดต่อไป เป็นการขยายความรู้จากตำราขั้นต้น สอนตำราเซอร์เยอรี มะคฟาแลนค วิชาแพทยศาสตร์ ออฟ เมคซัน และออบสตรัคติฟ เหล่านี้ ให้แต่งเป็นตำราโดยละเอียดเล่มที่เดียว²

นอกจากนี้ นายแพทย์แมคฟาแลนค ภัคแต่งตำราแพทย์ขึ้นอีก 4 เล่ม ตำราแพทย์ทั้ง 4 เล่มนี้ นายแพทย์แมคฟาแลนค ภัคจัดพิมพ์ขึ้นโดยเงินทุนส่วนตัว ภัค³

1. Elementary Treatise on Disease of the Nervous System.
2. Advanced Physiology
3. Human Anatomy and Hygiene with Plates and Diagrams.
4. Materia Medica and Therapeutics and Treatise on Asiatic Plague, its Spread and Prephylactic

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศธ.8/125 แต่งตำราแพทย์ (12 สิงหาคม - 9 มีนาคม 2446).

² เรื่องเดียวกัน.

³ Bertha Blount McFarland, McFarland of Siam, p.142.

กิจการของโรงเรียนแพทย์ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่แพทย์ยังขาดแคลนมาก มีผู้สมัครเรียนน้อย คงจะเห็นว่า ในปีปลายปี ร.ศ.122 มีนักเรียนมัธยมที่สอบไล่ได้ประโยคสองแล้ว 274 คน มีสมัครเรียนแพทย์แค่ 3 คนเท่านั้น¹ นักเรียนไปเรียนวิชาอื่นกันมาก กระทรวงธรรมการจึงได้คิดการปรับปรุงแก้ไขโรงเรียนแพทย์ใหม่ ในปี ร.ศ.123 ทั้งนี้เนื่องจากกระทรวงธรรมการได้รับพระราชหัตถ์เลขา ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชดำริสดตามถึงกิจการของโรงเรียนแพทยาลัยเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ ดังนี้

ที่ 7/586

พระที่นั่งไอลสวรรคตพิพิธอาสน์²

วันที่ 27 มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 123

ถึง พระยาวุฒิศการบดี

ด้วยโรงเรียนแพทยาลัยเห็นเป็นสำคัญมากในเวลานี้ เพราะหมอมหาพรแลหมอมหาว เมืองก็ได้เอาใสรยขอคนจากโรงเรียนนี้แห่งเดียวในเมืองไทย ถ้าจะคิดเพิ่มจำนวนนักเรียนให้มากขึ้น นานไปก็หมด ออกปีละหลายคนขึ้น จะเป็นที่ยึดข้องอย่างไบบ้าง เรื่องนี้ก็นึกไว้ว่าจะพูดแต่ก่อนวางประมาณ แต่ลืมไปเสีย นึกได้เวลานี้ จึงขอถามดูว่า เกี่ยวนี้ยึดข้องอย่างไร และจะเพิ่มเพิ่มขึ้นได้อย่างไรบ้าง

(พระบรมนามาภิธิชย) สยามินทร์

จากพระราชหัตถ์เลขาฉบับนี้เอง กระตุ้นให้กระทรวงธรรมการคิดปรับปรุงกิจการของโรงเรียนราชแพทยาลัย โดยพระยาวุฒิศการบดีได้กราบบังคมทูลถวายรายงานเกี่ยวกับนโยบายในการจัดการปรับปรุงแก้ไขโรงเรียนแพทยาลัย ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 2 กรกฎาคม ร.ศ.123 แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงจึงกล่าวได้ถวายรายงานไว้ 7 ข้อ คือ³

1. กำหนดควิชาให้นักเรียนเมื่อแรกเข้าเสีย ให้เป็นเขตรในความรู้สามัญให้สมควร คือ ให้มีเอนแตร์นส์เอกแซมมิเนชัน เพื่อนักเรียนที่ไกรรับเข้าแล้ว ให้ได้ตั้งหน้าเล่าเรียนในวิชา

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.5/2 (ศ-อ.) พระราชดำริสดตามการจึกโรงเรียนราชแพทยาลัย (27 มิถุนายน - 12 กรกฎาคม 2447).

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน.

ต่าง ๆ สำหรับโรงเรียนแพทย์อย่างเกี่ยว

2. จักนักเรียนในโรงเรียนวิชาแพทย์ เป็น 2 ภาค คือ

ก. ภาคต้น ให้เรียนวิชาต้น ๆ ต่าง ๆ ในการศึกษาของกัวยวิชาแพทย์ เป็นเปรแปเรตอริคอร์สสี่ปีที่ 1 มีการสอบไล่ชั้นนี้แล้ว เลื่อนไปปีที่สอง

ข. ภาคสอง ปีที่สอง ปีที่สาม ปีที่สี่ ให้เรียนวิชาแพทย์ เป็นโปรเฟสชันแนล-คอร์ส และฝึกหัดการพยาบาล การตรวจไข้ การประสมยา การเยียวยา การผ่าตัด เป็นต้น เป็นแปรกคิส เพื่อให้รู้และให้ชำนาญจักหลักสูตรแบ่งตามสมควร เป็น 3 ปี เมื่อสำเร็จแล้วจึงสอบไล่เป็นแพทย์ประกาศนียบัตร ถ้าถึงนี้วิชาคงจะสูงขึ้น และได้ความชำนาญพอเพียงกัวย

3. ควรจักรับนักเรียนให้มากขึ้น โดยการศึกษาที่มีความบำรุงให้พอ คือ พระราชทานเงินเดือนให้สูงขึ้นพอสมควรเป็นชั้น ๆ คือ ให้มี ชั้นปีที่หนึ่ง จำนวน 50 คน เงินเดือนคนละ 20 บาท รวมปีหนึ่ง 12,000 บาท ชั้นปีที่สอง จำนวน 20 คน เงินเดือนคนละ 25 บาท รวมปีหนึ่ง 6,000 บาท ชั้นปีที่สาม จำนวน 20 คน เงินเดือนคนละ 30 บาท รวมปีหนึ่ง 7,200 บาท ชั้นปีที่สี่ จำนวน 10 คน เงินเดือนคนละ 35 บาท รวมปีหนึ่ง 4,200 บาท รวมเป็นจำนวนนักเรียน ซึ่งควรจะมีอยู่ในโรงเรียน 100 คน รวมเงินปีหนึ่ง 29,400 บาท ถ้าจะจักไปเป็นดังนี้ ก็จะเป็นจำนวนเงินต้องเพิ่ม 22,860 บาท เพราะเงินเดือนนักเรียนที่มีอยู่แล้วในงบประมาณปี นี้ รวม 6,540 บาท

4. จำเป็นจะต้องจักสถานที่เพิ่มเติมสำหรับการอยู่กินและการสอนขึ้นให้พอตามส่วน คือ ทำห้องที่อยู่และเครื่องนอน 40,000 บาท ห้องเลี้ยงอาหารและเครื่องใช้ในการเลี้ยงเพิ่มเติม ทั้งการครัว 6,000 บาท แก๊ซเพิ่มเติมโรงผ่าตัด โรงกายบริหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ในการเรียน 14,000 บาท รวมเพิ่มเติมเป็นการจรรครั้งแรก 60,000 บาท

5. ก็จะต้องมีค่าใช้สอยเพิ่มเติมประจำปี เป็นค่าจ้างสอน คิกให้ตามเวลาสอน เป็นต้น ประมาณปีหนึ่งอีก 12,000 บาท

6. ในเรื่องการแต่งตำรา จะต้องพยายามให้สำเร็จ เพื่อเป็นการช่วยการเรียนให้สะดวกขึ้น

7. ควรจะตั้งอัตราเงินเดือนแพทย์ประกาศนียบัตร ซึ่งสอบไล่ได้แล้วออกับราชการ ชั้นต้นให้แน่นอน ชั้นแรกควรพิจารณาว่า ในขณะที่แพทย์รับราชการอยู่นั้น จะไปหาผลประโยชน์ทางอื่นได้หรือไม่ ถ้าห้ามอัตราเงินเดือนควรจะเป็นอย่างหนึ่ง ถ้าไม่ห้ามอัตราเงินเดือน ควรจะเป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าจะวางอัตราอย่างไม่มีข้อห้ามไม่ให้หาผลประโยชน์แล้ว ควรวางอัตราแพทย์

ประกาศนียบัตรที่จะรับราชการ ตั้งต้นเงินเดือนแต่เดือนละ 80 บาท ขึ้นมีละ 20 บาท 10 ปี เป็นอย่างสูง เงินเดือนถึง 280 บาท

จากรายงานที่กระทรวงธรรมการกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึง กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ลงวันที่ 4 กรกฎาคม ร.ศ.123 เพื่อขอความเห็นในเรื่องการจัดการโรงเรียนราชแพทยาลัย ตามที่กระทรวงธรรมการเสนอมา กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ไ้กรวบบังคมทูลถวายความเห็นแก่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 30 สิงหาคม ร.ศ.123 ความตอนหนึ่งว่า..."ความคิดของกระทรวงธรรมการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ก็อยู่ แต่เป็นการเพ่ง เฉพาะแต่จะให้มีหมอที่ได้ฝึกหัดขึ้นรับราชการ สำหรับกองทหารหรืออื่น ๆ ทั้งกระแสรักษาพระราชปรารภเท่านั้น...ความคิดตั้งโรงเรียนแพทยาลัยนี้ ควรจะมุ่งหมายเพื่อแม่ไปถึงการรักษาชีวิตของประชาชนทั่วไป ไม่จำเพาะแต่สำหรับตั้งใช้ในราชการ¹ นอกจากนี้ยังไม่เห็นด้วยกับการจ้างคนมาเรียนแพทย์ เพราะเหตุว่า โรงเรียนแพทย์ไม่เหมือนกับโรงเรียนนายร้อยทหารบก คือ โรงเรียนนายร้อยทหารบกเป็นวิชาที่ใช้ได้สำหรับการอื่นบ้าง แต่โดยมากเป็นวิชาที่ต้องเรียนสำหรับราชการอย่างเดียว เมื่อไม่ได้รับราชการในกรมทหารแล้ว วิชานั้นก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนน้อย ซึ่งต่างกับวิชาแพทย์เป็นอันมาก ที่ได้ใช้ประโยชน์แก่ตนมาก² และยิ่งเปรียบเทียบกับวิชากฎหมายว่า เหมือนกันในเรื่องที่ว่า วิชานั้นเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ แต่นักเรียนกฎหมายต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า ค่าเก็บทางและอื่น ๆ ในขณะที่นักเรียนแพทย์ไม่ต้องเสีย³ ทางที่จะช่วยได้ก็คือ แพทย์ควรได้รับหนังสืออนุญาตของรัฐบาล เพื่อจะไ้สามารถออกไปรับจ้างรักษาโรคได้ หนังสืออนุญาตจะออกให้เมื่อไ้สอบสวนวิชาอันสมควรแล้ว และมีกฎหมายที่จะลงโทษผู้ซึ่งไม่ไ้รับอนุญาตให้รักษาโรคของประชาชน ซึ่งกระทำการผิดในการรักษาโรค แต่ อำนาจพิทักษ์อัตราค่าธรรมเนียมรักษาโรค ผู้ที่จะไ้รับใบอนุญาต จะต้องเรียนวิชาซึ่งรัฐบาลต้องการให้เรียนด้วย⁴ และยิ่งไ้เสนอข้อคิดเห็นอีกว่า ไม่มี ความจำเป็นอย่างไ้ที่จะต้องไ้คนอายุขนาดไ้เข้าเรียน แม้ถึงในประเทที่เจริญแล้ว ก็ยังยอมรับคนที่เข้าเรียนแพทย์ตั้งแต่อายุ 18 ปีขึ้นไป ถึง 25 ปี เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่า โรงเรียน

¹ เรื่องเดียวกัน

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน

แพทยาลัยไม่ควรต้องเสียค่าจ้างนักเรียน เว้นไว้แต่จะให้เล็ก ๆ น้อย เพื่อเป็นเครื่องจูงใจของคนที่เข้าเรียนชั้นแรก ปีก่อนหรือปีที่สอง ปีก่อไปไม่ควรจะไ้รับ¹

จากความเห็นที่กรมหมื่นเมธีศรราชฤทธิย์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ ไม่พบหลักฐานว่า พระราชทานความเห็นอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม กระทรวงธรรมการก็พยายามปรับปรุงโรงเรียนราชแพทยาลัยให้ดีขึ้น เจริญก้าวหน้ามากขึ้น โดยจะพบว่า จำนวนนักเรียนแพทย์เพิ่มขึ้น จากจำนวนนักเรียนที่สอบเข้าดังนี้²

ร.ศ.121	มีนักเรียนสอบเข้า	20 คน	สอบได้	3 คน
ร.ศ.122	มีนักเรียนสอบเข้า	31 คน	สอบได้	8 คน
ร.ศ.123	มีนักเรียนสอบเข้า	7 คน	สอบได้	7 คน
ร.ศ.124	มีนักเรียนสอบเข้า	12 คน	สอบได้	10 คน
ร.ศ.125	มีนักเรียนสอบเข้า	20 คน	สอบได้	18 คน
ร.ศ.126	มีนักเรียนสอบเข้า	22 คน	สอบได้	20 คน
ร.ศ.127	มีนักเรียนสอบเข้า	25 คน	สอบได้	23 คน
ร.ศ.128	มีนักเรียนสอบเข้า	28 คน	สอบได้	27 คน
ร.ศ.129	มีนักเรียนสอบเข้า	39 คน	สอบได้	37 คน

จะเห็นว่า จำนวนนักเรียนที่มาสอบเข้า และจำนวนผู้สอบได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แสดงถึงความนิยมที่จะเรียนแพทย์ของประชาชนมีมากขึ้น หลังจากนั้นกระทรวงธรรมการ จึงได้กำหนดคอัตราเงินเคื่อนสำหรับแพทย์ที่สำเร็จจากโรงเรียนราชแพทยาลัยไว้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าจะได้รับราชการในกระทรวงใด คือ เคื่อนละ 80 บาท³

ในปี พ.ศ.2449 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้ได้แพทย์ที่มีประสิทธิภาพ และ

¹ เรื่องเดียวกัน

² กระทรวงธรรมการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ร.ศ.127, ม.ป.ท.,

พ.ศ.2453

³ หลวงบริบาลเวชกิจ (ยู ลวางกูร), "ประวัติแพทย์รุ่นที่ 15" เวชนิสิต ฉบับที่
ระลึกงานฉลองครบรอบ 50 ปี, ไม้ระบุหน้า.

มีมาตรฐานเกี่ยวกับ โขยโคกกำหนด "หลักสูตรวิชาแพทย์ชั้นฝึกหัดชั้น"¹ ตามหลักสูตรนี้นักเรียนจะต้องฝึก 3 แผนก คือ

1. แผนกโอสถ ให้มีความชำนาญในการใช้ยา ทั้งยาไทยและยาฝรั่ง
2. แผนกพยาบาล ให้เป็นผู้ช่วยแพทย์และชำนาญในการผ่าตัด การทำการคลอด

และปลูกฝี

นอกจากนี้ ต้องฝึกฝนให้ชำนาญในโรคต่อไปนี้ ไม่น้อยกว่า 2 โรค คือ

- ไข้พิษ
- อหิวาตกโรค
- กาฬโรค
- บิด
- เหน็บชรา

นอกจากนี้ยังมีโรคอื่นให้เลือกฝึกหัดให้ชำนาญ โดยไม่บังคับอีก ได้แก่

- อวัยวะภายในพิการ เช่น หัวใจพิการ
- โรคที่มีสาเหตุจากโลหิต
- โรคผิวหนัง เช่น มะเร็ง ทุษฐโรค กาฬโรค เป็นต้น
- โรคเข้ากระดูก เช่น ลงแคง และอุจจาระธาตุ เป็นต้น
- โรคเส้นประสาท เช่น อัมพาต สันนิบาต เป็นต้น

3. แผนกตรวจการ

ต้องรู้จักตรวจไข้ให้รู้จักโรค แล้วทำรายงานอาการไข้เป็นรายงานตรวจบุคคล

นอกจากนี้ต้องตรวจสภาพโรงพยาบาล เพื่อทำรายงานตรวจสถานที่ ออกตรวจโรคภัยตามหัวเมือง และจัดการป้องกัน ทำรายงานความเห็นเป็นรายงานตรวจการ

สำหรับหลักสูตรการฝึกหัดของนักเรียนแพทย์ดังกล่าวนี้ ทางโรงเรียนจะส่งให้กับโรงพยาบาลหน่วยราชการต่าง ๆ ที่นักเรียนไปรับราชการ ให้จัดการให้นักเรียนแพทย์ได้ฝึกหัดตามหลักสูตรดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2451 เป็นต้นไป เมื่อหลักสูตร เวลาเรียนของนักเรียนเพิ่มจาก

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ตช 60/66 คำสั่งกรมศึกษาธิการ เรื่องตั้งหลักสูตรวิชาแพทย์ชั้นฝึกหัด (22 มกราคม ร.ศ.125).

3 ปี เป็น 4 ปี¹ ส่วนวิชาที่เรียนในภาคฤดูใบไม้เพิ่ม เติมอีกหลายวิชา ซึ่งพบในรายงาน
กระทรวงธรรมการ พ.ศ.2454 ดังนี้²

1. วิชาสามัญ ใจแก่

- วิชาภาษาอังกฤษ
- วิชาจรรยา สอนให้รู้ว่าผู้เป็นแพทย์ยอมมีอุปนิสัยอย่างไร ฝึกหัดอักษรไทย
อย่างไร และมีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติตนอย่างไร

- วิชาหนังสือไทย

2. วิชาเฉพาะ

- เภยศาสตร์

- บอศานี

- อนุโณม

- พิศโอบโอบ

- การพยาบาล

- สุขวิทยา

- เมตที่เวีย

- พามาธิ

- ทอศโอบโอบ

- เซอ เซอวี

- ศัพทานูเกราะ

- แพรกคิส

- ตรวจปีสสาวะ

- โรคนิวหนิง

- เนอเวธิชีส

- โรคคา

- แพทยไทย

¹ กระทรวงธรรมการ, รายงานกระทรวงธรรมการ, ร.ศ.127, หน้า 32.

² กระทรวงธรรมการ, รายงานกระทรวงธรรมการ, ม.ป.ท., พ.ศ.2454, หน้า 35.

จากหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขใหม่ จะเห็นว่านักเรียนแพทย์มีวิชาเรียนมากขึ้น รวมทั้งมีวิชาเฉพาะโรคขึ้น ซึ่งจะช่วยให้แพทย์มีความรู้ลึกซึ้งขึ้น นอกจากนี้ยังมีวิชา จรรยา ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่จะเป็นแพทย์ในภายหน้า ใ้ทราบถึงว่าผู้ที่ เป็นแพทย์ควรมีอุปนิสัย อธิษาศรัย และต้องประพฤติอย่างไร และที่สำคัญคือ แพทย์ต้องเรียนการพยาบาลด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาพยาบาลของแพทย์ต่อไป

ในปี พ.ศ. 2450 มีตำราแพทย์ฝรั่งที่แปลเป็นภาษาไทย สำหรับใช้ในโรงเรียนมากขึ้น โดยจะพบในว่า เมื่อครั้งที่ หมอไฮเอค แพทย์กรมศุขาภิบาล ใ้ขอตำราแพทย์ฝรั่งที่แปลเป็นภาษาไทย มายังกรมศึกษาธิการ ซึ่งในครั้งนั้น ขุนอาจวิทยาคุณ ใ้หนังสือแจ้งไปยังคุณพระไพศาลศิลปศาสตร์ ว่าที่เจ้ากรม กรมตรวจ กรมศึกษาที่ถาวรว่า ตำราแพทย์ฝรั่งที่แปลไว้เป็นภาษาไทย สำหรับโรงเรียนนั้น มีอยู่ 14 อย่าง คือ

ชื่อตำราแพทย์ฝรั่งที่แปล เป็นภาษาไทย¹

ชื่อฝรั่ง	ชื่อไทย
1. เคมีสัตว์	1. รสายนศาสตร์
2. ฟิสิกส์	2. สากการวิทยา
3. ฟิซอลอจี	3. ศีวีรศาสตร์
4. เอนาโตมี	4. กายวิภาคย์วิทยา
5. บอตานี	5. พฤษศาสตร์
6. ไฮยีน	6. ศุขวิทยา
7. แมทีเรียเมคิก	7. สรรพคุณยา
8. ทอกซิคโคโลยี	8. ตำราถอนพิษยา
9. เซอเยอร์	9. ตำราศัลยา
10. ออบส เศวตริก	10. แพทย์ฉุกเฉิน
11. แพรกทิสออฟ เมคิซีน	11. ตำราตรวจไข้ แลวางยา (โรคมีทาน)
12. ฟามาซี	12. ตำราประสมยา

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศธ.8/258 หมอไฮเอคแพทย์กรมศุขาขอตำราแพทย์ฝรั่งที่แปลไว้เป็นภาษาไทย (3 - 10 กันยายน 2450).

ชื่อฝรั่ง

- 13. เนอร์เวอิกซีสเตส
- 14. กิสเดกซ์

ชื่อไทย

- 13. ตำราโรคเต้ประสาท
- 14. ตำราผ่าตรวจครรภ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวไพลิน นุกุลกิจ เกิดที่อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา จบการศึกษา
ระดับประกาศนียบัตรพยาบาลตติยคุณกรรมและอนามัย จากวิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ กระทรวง
สาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ. 2509 และ จบครุศาสตรบัณฑิต (พยาบาล) จาก คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2514

ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่ง อาจารย์พยาบาล ที่วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ
กระทรวงสาธารณสุข

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย